

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ГРАЂЕВИНАРСТВА, САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРЕ
СЕКТОР ЗА ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ И УРБАНИЗАМ

**ИЗВЕШТАЈ О СТРАТЕШКОЈ ПРОЦЕНИ УТИЦАЈА
ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ПОДРУЧЈА ПОСЕБНЕ НАМЕНЕ
ИЗВОРИШТА ВОДОСНАБДЕВАЊА „ЈЕЛАШНИЦА”
НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ**

ИНСТИТУТ ЗА АРХИТЕКТУРУ И УРБАНИЗАМ СРБИЈЕ
INSTITUTE OF ARCHITECTURE AND URBAN & SPATIAL PLANNING OF SERBIA

Београд, августа 2016. године

НАЗИВ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ: ИЗВЕШТАЈ О СТРАТЕШКОЈ ПРОЦЕНИ УТИЦАЈА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ПОДРУЧЈА ПОСЕБНЕ НАМЕНЕ ИЗВОРИШТА ВОДОСНАБДЕВАЊА „ЈЕЛАШНИЦА” НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

НАРУЧИЛАЦ: Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре
Сектор за просторно планирање и урбанизам

НОСИЛАЦ ИЗРАДЕ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ: Институт за архитектуру и урбанизам Србије
Булевар краља Александра 73/II
11000 Београд

Директор: др Саша Милијић, научни саветник

РАДНИ ТИМ НА ИЗРАДИ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ:

др Бошко Јосимовић, дипл. просторни планер

др Марина Ненковић Ризнић, дипл. просторни планер
др Никола Крунић, дипл. просторни планер
Владимир Вукајловић, дипл. социолог
Љубиша Безбрадица, маст. инж. шумарства

Сарадници и техничка подршка:

Гордана Вукшић
Срђан Милосављевић

САДРЖАЈ

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ	4
1. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ	5
1.1 Преглед предмета, садржаја и циљева Просторног плана и однос према другим документима	5
1.1.1 Предмет Просторног плана.....	5
1.1.2 Садржај Просторног плана.....	5
1.1.3 Циљеви заштите, развоја и уређења у Просторном плану.....	7
1.1.4 Однос према другим документима	9
1.2 Преглед постојећег стања и квалитета животне средине	10
1.2.1 Природни комплекс.....	10
1.2.2 Природна и културна добра.....	13
1.2.3 Квалитет животне средине.....	15
1.2.4 Насеља и становништво.....	16
1.2.5 Инфраструктура.....	19
1.3 Разматрана питања и проблеми заштите природе и животне средине и разлози за изостављање одређених питања из поступка СПУ	21
1.4 Претходне консултације са заинтересованим органима и организацијама	22
2. ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ И ИЗБОР ИНДИКАТОРА	23
2.1 Општи циљеви стратешке процене.....	23
2.2 Посебни циљеви стратешке процене.....	23
2.3 Избор индикатора.....	23
3. ПРОЦЕНА МОГУЋИХ УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ	26
3.1 Евалуација карактеристика и значаја утицаја стратешких одређења.....	26
3.2 Кумулативни и синергетски ефекти.....	30
3.3 Опис смерница за предупређење и смањење негативних и повећање позитивних утицаја на животну средину.....	30
3.3.1 Опште мере заштите.....	31
4. СМЕРНИЦЕ ЗА ИЗРАДУ ПРОЦЕНА УТИЦАЈА НА НИЖИМ ХИЈЕРАРХИЈСКИМ НИВОИМА	34
5. ПРОГРАМ ПРАЋЕЊА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ТОКУ СПРОВОЂЕЊА СТРАТЕГИЈЕ	35
6. ПРИКАЗ КОРИШЋЕНЕ МЕТОДОЛОГИЈЕ И ТЕШКОЋЕ У ИЗРАДИ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ	37
7. ПРИКАЗ НАЧИНА ОДЛУЧИВАЊА	40
8. ПРИКАЗ ЗАКЉУЧАКА ИЗВЕШТАЈА О СТРАТЕШКОЈ ПРОЦЕНИ УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ	41

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Стратешка процена утицаја на животну средину (СПУ) јесте вредновање потенцијално значајних утицаја планова и програма на животну средину и одређивање мера превенције, минимизације, ублажавања, ремедијације или компензације штетних утицаја на животну средину и здравље људи. Применом СПУ у планирању, отвара се простор за сагледавање насталих промена у простору и уважавање потреба предметне средине. У оквиру ње се све планом предвиђене активности критички разматрају са становишта утицаја на животну средину, након чега се доноси одлука да ли ће се приступити реализацији плана и под којим условима, или ће се одустати од планираних активности.

Планирање подразумева развој, а стратегија одрживог развоја захтева заштиту животне средине. У том контексту, стратешка процена утицаја представља незаобилазан инструмент који је у функцији реализације циљева одрживог развоја.

СПУ интегрише социјално–економске и биофизичке сегменте животне средине, повезује, анализира и процењује активности различитих интересних сфера и усмерава политику, план или програм ка решењима која су, пре свега од интереса за животну средину. То је инструмент који помаже да се приликом доношења одлука у просторном планирању интегришу циљеви и принципи одрживог развоја, уважавајући при томе потребу да се избегну или ограниче негативни утицаји на животну средину, на здравље и друштвено-економски статус становништва. Значај СПУ огледа се у томе што:

- укључује аспект одрживог развоја бавећи се узроцима еколошких проблема на њиховом извору,
- обрађује питања и утицаје ширег значаја, а не појединачне пројекте, на пример - кумулативни и синергетски ефекти,
- помаже да се провери повољност различитих варијанти развојних концепата,
- избегава ограничења која се појављују када се врши процена утицаја на животну средину већ дефинисаног пројекта.
- обезбеђује локациону компатибилност планираних решења са аспекта животне средине,
- утврђује одговарајући контекст за анализу утицаја конкретних пројеката, укључујући и претходну идентификацију проблема и утицаја који заслужују детаљније истраживање, итд.

СПУ се у домаћу праксу планирања уводи Законом о заштити животне средине ("Службени гласник РС", број 135/2004, 36/09, 72/09, 43/11 и 14/2016, чланови 34. и 35.). Према члану 35. овог закона *"Стратешка процена утицаја на животну средину врши се за планове, програме и основе у области просторног и урбанистичког планирања или коришћења земљишта, енергетике, индустрије, саобраћаја, управљања отпадом, управљања водама и других области и саставни је део плана, односно програма или основе"*.

СПУ мора бити усклађена са другим стратешким проценама утицаја на животну средину, као и са плановима и програмима заштите животне средине и врши се у складу са поступком прописаним посебним законом, тј. Законом о стратешкој процени утицаја на животну средину ("Службени гласник РС", бр. 135/2004 и 88/10). За

појединачне пројекте израђује се процена утицаја на животну средину у складу са Законом о процени утицаја.

СПУ се ради у циљу обезбеђивања заштите животне средине и унапређивања одрживог развоја интегрисањем основних начела заштите животне средине у поступак припреме и усвајања планова. Израда СПУ обухвата «припрему извештаја о стању животне средине, спровођење поступка консултација, усвајање извештаја и резултата консултација у поступку одлучивања и доношења или усвајања одређених планова и програма, као и пружање информација и података о донетој одлуци (Закон о СПУ).

Према члану 6. Закона, критеријуми за утврђивање могућности значајних утицаја на животну средину планова и доношење одлуке о изради СПУ садржани су у Прилогу I. Ови критеријуми заснивају се на: (1) Карактеристикама плана и (2) Карактеристикама утицаја. За доношење одлуке о изради и обухвату СПУ, уз примену осталих критеријума, посебно је важна идентификација проблема заштите животне средине планског подручја и могућност утицаја плана на њене основне чиниоце.

Извештај о стратешкој процени утицаја припремљен је на основу Одлуке о изради Просторног плана („Службени гласник РС” број 93/15) и Одлуке о изради Стратешке процене утицаја Просторног плана подручја посебне намене изворишта водоснабдевања „Јелашница” на животну средину („Службени гласник РС”, број 76/15).

1. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ

Према члану 13. Закона о стратешкој процени полазне основе стратешке процене обухватају:

- кратак преглед садржаја и циљева Просторног плана и однос са другим плановима и програмима,
- преглед постојећег стања и квалитета животне средине на подручју на које се извештај односи,
- карактеристике животне средине у областима за које постоји могућност да буду изложене значајном утицају,
- разматрана питања и проблеме заштите животне средине у плану и приказ разлога за изостављање одређених питања и проблема из поступка процене,
- приказ припремљених варијантних решења која се односе на заштиту животне средине у плану и програму, укључујући варијантно решење нереализовања плана и најповољније варијантно решење са становишта заштите животне средине,
- резултате претходних консултација са заинтересованим органима и организацијама битне са становишта циљева и процене могућих утицаја стратешке процене.

Све наведене ставке обухваћене су у овом поглављу, изузев приказа и евалуације варијантних решења која нису разматрана Просторним планом.

1.1. Преглед предмета, садржаја и циљева Просторног плана и однос са другим документима

1.1.1. Предмет Просторног плана

Непосредни предмет Просторног плана представљају следећи објекти изворишта: објекат за захват воде (брана са акумулацијом и прибранским објектима) и цевовод сирове воде. Тачан положај, врсте, тип и карактеристике објеката дефинисаће се техничком документацијом (планска и техничка документација у том смислу морају бити потпуно усаглашене).

За посебну намену за коју се ради Просторни план утврђена је обавеза дефинисања зона санитарне заштите изворишта водоснабдевања и успостављање режима коришћења простора у оквиру зона санитарне заштите у складу са чланом 77. Закона о водама („Службени Гласник РС”, бр. 30/10 и 93/12) и Правилником о начину одређивања и одржавања зона санитарне заштите изворишта водоснабдевања („Службени Гласник РС”, број 92/08).

1.1.2. Садржај Просторног плана

Подручје просторног плана припада регији Јужно Поморавље и пружа се од корита Јужне Мораве, на северозападу, до планинских врхова Варденика, на североистоку и Бесне кобиле, на југоистоку. Висинска диференцираност подручја је веома велика и између корита Јужне Мораве (330-335 m н.в.) и Варденика (Велики Стрешер – 1874 m н.в.) износи 1540 m, односно Бесне кобиле (1923 m н.в.) око 1590 m. Више од 70% подручја је на надморским висинама већим од 1000 m. Терен је дисециран густим

долинским мрежама Јелашничке (Новоселске) и Масуричке (Варденичке) реке, на већем, централном делу подручја и изворишних кракова Клисурске и Романовске реке, на мањим, периферним јужним и северним деловима подручја.

У намени простора доминирају шуме, шумско земљиште са око 153 km² (80%), затим пољопривредно земљиште са око 34 km² (18%), док најмању површину заузима изграђено земљиште, неплодне и водене површине и влажна подручја са око 1,8 km² (2%).

На основу података Пописа 2011. године, на подручју Просторног плана је живело 3456 становника у 10 статистичких насеља. Међу насељима у планском обухвату, популационо је највећа Јелашница са 1056 становника, што чини око 31% укупног становништва планског подручја.

Постојеће решење водоснабдевања општине Владичин Хан заснива се на захватању вода у затварачници ХЕ „Врла IV“, на турбинском цевоводу пречника $\varnothing 1600$ mm. Тако захваћена вода се гравитационо челичним цевоводом $\varnothing 300$ mm допрема до прекидне коморе која се налази испред постројења за пречишћавање вода (у даљем тексту: ППВ) „Полом“. Планирано је да ово постројење буде изграђено у две фазе са капацитетима од по 125 l/s. Садашњи капацитет прве фазе развоја ППВ „Полом“ од 125 l/s, није у потпуности достигнут због техничких проблема. У садашњим условима рада у ППВ „Полом“ обављају се следећи технолошки поступци третмана сирове воде: аерација, коагулација, флокулација, филтрација на пешчаним филтерима и дезинфекција.

Водоснабдевање становништва општине Владичин Хан у зависности је од режима рада ХЕ „Врла IV“. С обзиром да услед ремонта „Врла IV“ сваке године има застој од 20 до 40 и више дана, ППВ „Полом“ не ради. Сваки престанак рада агрегата из техничких разлога, као и било какав квар на цевоводу или затварачници изискује престанак рада постројења, што ствара апсолутну несигурност у водоснабдевању општине Владичин Хан. У овом случају се алтернативно користе бунари из изворишта „Сува Морава“ у приобаљу Јужне Мораве, чији капацитети не задовољавају у потпуности потребе Владичиног Хана.

У претходном периоду кроз анализе унапређења система водоснабдевања разматрано је више могућих варијанти за обезбеђење недостајућих количина воде за водоснабдевање Владичиног Хана у току ремонта система ХЕ Врла, а предност је дата варијанти захватања воде из Јелашничке реке.

1.1.3. Циљеви Просторног плана

Визија је дугорочно обезбеђен висок квалитет воде у сливу „Јелашнице“, поуздано водоснабдевање корисника на подручју општине Владичин Хан и у окружењу, и остварен одрживи развој обухваћеног подручја и локалних заједница.

Имајући у виду препоруке и стандарде Европске уније у погледу одрживог развоја у области политике вода¹ и заштићеним подручјима², утврђују се следећи општи циљеви заштите, уређења и одрживог развоја подручја:

---

¹ Directive of the European Parliament and of the Council 2000/60/EC – Establishing Framework for Community Action in the Field of Water Policy.

1. Одрживо коришћење водних ресурса, обезбеђење трајне и интегрисане заштите и унапређења квалитета вода изворишта водоснабдевања, те стварање услова за изградњу објеката изворишта водоснабдевања „Јелашница”;
2. Очување и обезбеђење простора за функционисање и изградњу водопривредне инфраструктуре и објеката;
3. Успостављање зона санитарне заштите изворишта и утврђивање режима заштите, коришћења и уређења простора, ефикаснија контрола заштите, коришћења и изградње простора у зонама заштите изворишта;
4. Усклађивање размештаја активности и физичких структура са режимима заштите изворишта, природних и културних добара, односно обезбеђивање услова за даље функционисање постојећих и планираних привредних активности, насеља и инфраструктурних система, као и обезбеђење услова за њихово измештање уколико се њихова функција не може ускладити са функцијом водоснабдевања и режимима заштите вода, природних и културних добара;
5. Заштита, очување, унапређење и одрживо коришћење природних вредности, односно интегритета, лепоте и разноликости предела;
6. Стварање услова за реализацију компензација локалном становништву у складу са ограничењима режима заштите вода, кроз развој инфраструктуре и објеката, активности и функција јавног значаја, повећањем запослености и дохотка сеоског становништва, подршку аграрном реструктурирању и диверзификацији економских активности на селу, посебно у области еколошки прихватљивог туризма и других комплементарних делатности;
7. Стварање услова за одмор, рекреацију и едукацију посетилаца о природним и културним вредностима подручја, организовањем садржајно заокружене туристичко-рекреативне понуде усклађене са режимима заштите изворишта и интегрисане у понуду примарне туристичке дестинације Власина-Крајиште (Врања, Сурдулице, Владичиног Хана и Босилеграда); и
8. Одговорно управљање просторним развојем, уређењем и заштитом изворишта „Јелашница” у складу са реалним потенцијалима и ограничењима природних и створених вредности и утврђивање елемената за интегрално (вишенаменско) коришћење и заштиту водних ресурса на основу праведне и избалансиране политике усклађивања интереса за коришћење вода с дугорочним интересима и потребама економског и социјалног развоја локалних заједница.

Основни принципи заштите, уређења и одрживог развоја подручја Просторног плана јесу:

- заштита и унапређење животне средине посебно квалитета изворишта вода акумулације „Јелашница“;
- заштита и одрживо коришћење водног, пољопривредног и шумског земљишта у зонама I и II акумулације;
- повећање уређености, конкурентности и ефикасности територијалног развоја; просторно-функционална интегрисаност и усклађен интегрисан развој и заштита изворишта са припадајућим, суседном и осталим јединицама локалне самоуправе у окружењу;

---

² „Европска повеља за одрживи туризам у заштићеним подручјима“, „Европске перспективе просторног планирања“, смернице Међународне уније за заштиту природе, Светске туристичке организације и Програма Уједињених нација за животну средину и др.

- унапређење територијалне кохезије, капацитета подручја и полицентричан територијални развој (посебно јачање везе урбаних и сеоских насеља), унапређење саобраћајне приступачности;
- развој културног и регионалног идентитета; перманентна едукација грађана и администрације и учешће јавности у одлучивању;
- принцип супсидијарности и јавно-приватног партнерства; принцип веће транспарентности у доношењу одлука;
- заштита јавног интереса, јавних добара и добара у општој употреби (приоритетно изворишта акумулације „Јелашница“); релативизација конфликта у коришћењу изворишта и одрживом развоју локалних заједница; и
- ублажавање и спречавање депопулације и побољшање старосне структуре становништва мерама економске, социјалне и других политика којима се утиче на бржи економски просперитет и развој села, јачање економске позиције пољопривреде и пољопривредних произвођача, развој инфраструктурног и подизање комуналног и јавног стандарда у малим насељима.

1.1.4. Однос према другим документима

Законом о Просторном плану Републике Србије од 2010. до 2020. године („Службени гласник РС”, број 88/10) је констатовано оскудно располагање Републике Србије сопственим водним ресурсима неповољно распоређеним по простору и времену, те је утврђен неопходан развој сложених интегралних водопривредних система са пребацивањем воде на све већа растојања, са акумулацијама које обезбеђују неопходну просторну и временску прераспodelу вода.

Уредбом о утврђивању Регионалног просторног плана општина Јужног поморавља („Службени гласник РС”, број 83/10) је утврђено да се водоснабдевање општине Владичин Хан ослања на функционисање регионалног система „Власина”, даљи развој водовода у овом регионалном систему, као и одрживо коришћење локалних изворишта до количина које не угрожавају еколошке услове у окружењу.

Уредбом о утврђивању Водопривредне основе Републике Србије („Службени гласник РС”, број 11/02) је утврђено да се услед потреба за високим степеном обезбеђења квалитета и количина вода за водоснабдевање становништва, поред регионалних изворишта, користе и локална изворишта висококвалитетних вода која се могу експлоатисати до рационалног нивоа. На овај начин постиже се виши степен обезбеђености задовољења потреба корисника вода, као и заштита висококвалитетних вода, поред редовних мера заштите вода. Принцип експлоатације локалних изворишта подразумева њихово коришћење до рационалних, еколошки прихватљивих граница, а потом и допремање недостајућих количина вода из регионалних система.

Стратегија управљања водама на територији Републике Србије, која је у фази нацрта, требало би да замени Водопривредну основу Републике Србије. Доношењем Стратегије обезбедиће се континуитет у дугорочном планирању функционисања сектора вода (укључујући и изворишта за водоснабдевање), на принципу одрживог развоја, односно, обављање водне делатности у њеним основним областима (уређење и коришћење вода, заштита вода од загађивања и уређење водотока и заштита од штетног дејства вода), укључујући и институционални развој, финансирање, мониторинг и др. Стратегија представља документ на основу којег ће се спроводити реформе сектора вода, како би се достигли потребни стандарди у управљању водама, укључујући и

организационо прилагођавање и системско јачање стручних и институционалних капацитета на националном, регионалном и локалном нивоу. Стратешка опредељења и циљеви утврђени овим документом представљају основ за израду Плана управљања водама на сливу Дунава на територији Републике Србије и планова управљања водама на водним подручјима. Истовремено, оквири постављени овом Стратегијом морају се уважавати при изради стратегија и планова просторног уређења, заштите животне средине и других области које зависе од вода или имају утицаја на воде.

Уредбом о утврђивању Просторног плана подручја инфраструктурног коридора Ниш - граница Републике Македоније („Службени гласник Републике Србије“, бр. 77/02 и 127/14) утврђени су следећи постојећи и планирани магистрални инфраструктурни системи са њиховим заштитним појасима: Државни пут IА реда 1 (аутопут Е-75), са пратећим објектима у функцији пута и корисника саобраћаја, и то делови деонице Владичин Хан-Бујановац/Левосоје (km 900+100 - km 942+195); планирана пруга за велике брзине Е-85 и постојећа једноколосечна пруга, магистрални оптички кабл, гасовод, далеководи, и водопривредни објекти, као и зона утицаја коридора. Резервисан је простор потенцијалног коридора пловног пута Дунав-Егејско море.

1.2 Преглед постојећег стања и квалитета животне средине

Приликом израде Стратешке процене утицаја потребно је дати преглед постојећег стања и квалитета природне и животне средине на подручју за које се Извештај односи, јер карактеристике постојећег стања представљају основу за свако истраживање проблематике животне средине на одређеном простору. Квалитет животне средине је сагледан као један од основних критеријума за уравнотежен и одржив развој. Основне карактеристике постојећег стања за потребе овог истраживања дефинисане су на основу расположивих података и доступне стручне и научне литературе.

1.2.1. Природни комплекс

У *геолошкој грађи* доминирају гранитоидне стене интрузивног магматског тела, тзв. сурдуличког плутона, који готово у целости обухвата атаре Новог Села, Криве Феје и Несврте. Плутон је терцијарне старости и на њему се на више места јављају пробоји андезитско-дацитских стена у облику дајкова. Са западне стране плутон је омеђен до 3 km широким појасом метаморфних стена, највише гнајсева, мање микашиста и хлоритских шкриљаца, док је на источној страни појас метаморфита ужи и представљен је различитим варијететима хлоритских шкриљаца, кварцита, амфиболита и габроидних стена. Између појаса метаморфита и долиנסке равни Јужне Мораве, која је изграђена од речног наноса, простире се серија језерских миоплиоценских неогених седимената које чине шљункови и пескови, песковите глине и слабо везани пешчари.

Одлике *климе*, осим општим географским положајем планског подручја у односу на устаљене регионалне правце кретања ваздушних маса, условљене су значајном просторном варијабилношћу климатских чинилаца везаном за висинске разлике, експозиције, нагиб, морфолошки склоп (отвореност или заклоњеност) терена и др. Средње годишње температуре ваздуха у долини Јужне Мораве износе око 10,5 °С, а на највишим планинским деловима подручја су испод 4,0 °С, док су на надморским висинама 1100-1400 m, које обухватају највећи део подручја, између 5,5 и 7,0 °С. Најхладнији месец је јануар, а најтоплији јул. Просечне годишње суме падавина крећу се од 610-630 mm у долини Мораве, до 850 mm у планинском делу подручја.

Максимум падавина је у периоду мај-јун а минимум у периоду септембар-октобар. Просечно годишње трајање снежног покривача већег од 1 cm је у долини Мораве око 35 дана, а у вишим деловима до 90 дана.

Главна **хидрографска** појава је Јелашничка река, која се у средњем и горњем току назива Новоселска река, а њене веће притоке у изворишном делу слива су Барисавићка река, чији је слив у атару Криве Феје и Радоњска река, у Новом Селу. Други по величини водоток је Масуричка река, која се у у горњем делу тока назива Варденичка река. На овим водотоцима нису вршена систематска осматрања протицаја, тако да су хидролошки недовољно изучени. За потребе хидролошких анализа у домену климатског режима и метеоролошких услова и параметара у ширем региону слива реке Јелашнице коришћени су климатолошки подаци са 9 станица и то: Јелашница (430 мнв, 746,2 mm падавина /годишње), Крива Феја (1100 мнв, 959,8 mm/год.), Враће (432 мнв, 610,5 mm/год.), Стари Глог (900 мнв, 791,4 mm/год.), Доња Љубата (1000 мнв, 683,6 mm/год.), Горња Лисина (1030 мнв, 777,2 mm/год.), Округлица (1160 мнв, 849,2 mm/год.), Мачкатица (1060 мнв, 801,5 mm/год.) и Владичин Хан (395 мнв, 700,8 mm/год.)

Подземне воде су представљене плитком издани у приповршинској кори распадања магматских и метаморфних стена и местимично пукотинском издани, које се празне преко бројних извора мале издашности и сеоских бунара. У неогеним и речним седиментима развијена је фреатска издан, с тим што је она мале моћности и капацитета у односу на потребе насеља на територији општине Владичин Хан.

Педолошки покривач је разноврстан с обзиром на хетерогени литолошки састав, висинску диференцираност и нагибе терена и просторну варијабилност климатских одлика. У погледу распрострањења, преовлађују ранкери, првенствено на метаморфитима (мање на еруптивима), а затим кисела смеђа земљишта (дистрични камбисол) која су везана за све типове стена, при чему су највише заступљена на геолошкој подлози изграђеној од метаморфних и магматских стена. Еутрична смеђа земљишта (гајњаче) углавном су развијена у зони побрђа односно храстових шума, на различитој литолошкој подлози (еруптиви, шкриљци, неогени седименти). Значајно је и учешће смоница, превасходно у нижим деловима подручја и на простору некадашњих језерских басена, док су долињским равнима Јужне Мораве и већих притока присутни различити варијетети алувијалних земљишта. Доминирају земљишта ниског бонитета (од шесте до осме бонитетне класе) са потпуном неподесношћу или веома озбиљним ограничењима коришћења за друге намене осим за сточарство (ливаде, пашњаци) и гајење шума, док је учешће земљишта средњег бонитета (од треће до пете бонитетне класе), погодних за ратарство и воћарство, знатно мање.

Живи свет подручја одликује се значајном специјском и екосистемском разноврсношћу заснованој првенствено на разноликости и специфичностима станишта планинских терена, међу којима су најрепрезентативнија подручја Варденика, Бесне кобиле и клисура Масуричке и Новоселске реке. Главни вегетацијски облик, у погледу просторне заступљености, су шуме које су представљене лишћарским састојинама букве и, мање, храстова, као и знатним површинама под културама четинара.

Шуме, шумско земљиште и станишта дивљачи. Укупна површина шума и шумског земљишта на подручју просторног плана је око 12.000 ha. Шуме у државном власништву обухватају мале делове газдинских јединица „Јужна Морава” (општина Владичин Хан) и „Боровик” (општина Сурдулица) и веће делове газдинских јединица

„Соборшница” (град Врање) и „Варденик” (општина Сурдулица). Однос површине државних шума и шума сопственика (приватне и шуме којима газдују друга предузећа) је приближно 70:30%, при чему је учешће приватних шума најмање у атару Новог Села (испод 20%) а највеће у атарима Криве Феје и Јелашнице (преко 35%). У саставу шумских састојина изразито преовлађује буква (63%), док су хрестове шуме (15%), вештачки подигнуте састојине (18%) и шибљаци и остали лишћари (4%) знатно мање заступљени. У хрестовим састојинама највеће учешће има китњак који је, као и буква, претежно распрострањен у вишем, брдском и планинском делу подручја просторног плана, у атару Новог Села, Криве Феје, Несврте, мање у горњим, вишим деловима села Јелашница и Стајковце, углавном на странама речних долина. Од осталих врста хрестова, претежно у доњем, нижем делу подручја, највише је заступљен сладун, пре свега у ГЈ „Боровик”, и веома мало цер и медунац. Од вештачки подигнутих састојина, највеће површине су под културама смрче и црног бора. Део састојина букве и храста, на укупно 7% површина под шумом, мешовитог је састава, при чему су у буковим састојинама примешани јавори, китњак, сладун, цер, граб или липа а у састојинама кирњака налазе се буква и остале наведене врсте дрвећа. У клисури Масурице Новоселске реке те мешовите шумске састојине букве и китњака граде две фитоценолошки веома интересантне биљне заједнице, реликтног полидоминантног типа, са панчићевим макленом, мечјом леском и другим врстама.

У погледу порекла, стања и узгојног типа састојина, очуване високе састојине обухватају 48% површина под државним шумама, изданачке састојине – 15%, девестиране шуме и шибљаци – 19% и вештачки подигнуте састојине – 18%. Девестацији су највише изложене шуме храста китњака и делом букове шуме у горњим, вишим деловима стрмих страна речних долина. Однос обраслих и необраслих површина шумског земљишта у државном власништву на подручју просторног плана је приближно 65:35%. За шуме сопственика нема прецизних података, али је њихово стање у погледу очуваности и квалитета лошије него у државним шумама. Главна намена шума је заштитна, укључујући пре свега заштиту земљишта од ерозије. Шуме којима је шумским основама и програмима одређена намена производње дрвета захватају свега око 25% површина државних шума, пре свега у састојинама букве, мање у културама смрче и црног бора и састојинама сладуна и китњака. На подручју просторног плана налазе се делови ловишта „Јужна Морава“, на територији града Врања, којим газдује ЛУ „Фазан” из Врања, „Влајна” на територији општине Владичин Хан, којима газдује ЛУ „Јелен” и „Врла” на територији општине Сурдулица, којим газдује ЛУ „Врла” из Сурдулице. Стално гајене врсте ловне дивљачи су дивља свиња, срна, зец, фазан и пољска јаребица, а у ловишту „Влајна” и јаревица камењарка. Ловишта су опремљена ловачким домовима, чекама, хранилиштима за крупну и пернату дивљач, солиштима, прихватилиштима за младунце фазана, полигонима за обуку паса и др. Комерцијални лов односно ловни туризма нису развијени. Шумски ресурси представљају потенцијал одрживог развоја који је потребно очувати и активирати кроз одмерену експлоатацију шумских производа, пре свега дрвета, коришћење шума за научно-истраживачке, образовно-васпитне, спортско-рекреативне, ловне и друге сврхе, организовано коришћење осталих шумских производа (јестивих гљива, лековитог биља, сакупљање и откуп шумских плодова, пужева и др. као и производња ђумура), побољшање бројности дивљачи у ловиштима и др. Шумарство се сусреће са различитим ограничењима, као што су: недовољно регулисан правни статус површина под шумом; непознавање потпуног стања приватних шума; потреба преиспитивања унутрашњих граница појединих наменских целина; појаве непланског коришћења шума; екстензиван однос према шуми у фази неге, заштите и коришћења;

појава процеса сушења стабала посебно у састојинама храста китњака; недовољна компатибилност са секторским плановима (из области водопривреде, туризма и др.) и др. Основни циљеви заштите и коришћења шума, развоја шумарства и ловства су: очување разноврсности шумских екосистема, заштита земљишта од водне ерозије различитог типа; умерено повећање површина под шумом, изградња и одржавање шумске инфраструктуре; одрживо газдовање укупним потенцијалима шума; побољшање услова станишта у ловиштима и постизање економског капацитета у бројности и одговарајуће полне и старосне структуре главних врста дивљачи; заштита и коришћење гајених врста дивљачи (срна, дивља свиња, зец, фазан и пољска јаребица) у складу са условима станишта у ловиштима; смањење броја предатора, заштита ретких врста дивљачи укључујући и трајну забрану лова. Према степену угрожености од пожара, на првом месту су четинарске културе (I и II степен угрожености) а најмање су угрожене састојине букве, шикаре, шибљаци и чистине (V и VI степен). Планска решења која се односе на изградњу водозахватних објеката, укључујући и могућу изградњу ниске бране и формирање мале акумулације и изградње ценовода и инфраструктурних и објеката неће изазвати значајније захвате у шумама, како у просторном погледу, тако и по обиму дрвне масе. У складу са меродавним одредбама Закона о шумама („Службени гласник РС“, бр. 30/10, 93/12 и 89/15), уколико дође до промене намене шумских површина извршиће се потребне измене и допуне основа газдовања шумама. Газдовање шумама односно заштита, гајење и коришћење шума обављаће се у складу са Законом о шумама, подзаконским актима и постојећим планским документима донетим на основу тог закона а ловство ће се развијати у складу са Законом о дивљачи и ловству и прописима и документима донетим на основу тог закона. Циљеви и планови газдовања шумама на делу подручја просторног плана који обухвата слив Јелашнице компатибилни су са основном функцијом тог простора као изворишта водоснабдевања и пружају пуну подршку мерама очувања и унапређења режима и квалитета вода.

1.2.2. Природна и културна добра

Природна добра. На подручју просторног плана нема природних добара која сходно одредбама Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/09, 88/10, 91/10-исправка и 14/16) имају својство заштићеног подручја. Просторни план обухвата делове два еколошки значајна подручја (ЕЗП) установљена Уредбом о еколошкој мрежи („Службени гласник РС“, број 102/10). Прво подручје обухвата планину Кукавицу и шире окружење и под именом „Кукавица“ уписану је у листу Одабрана подручја за дневне лептире (РВА – Prime Butterfly Area) а на подручју просторног плана обухвата малу површину, западно од ДП IА реда бр. 1. Друго подручје означено је као „Власина“ и обухвата Међународно значајно подручје за биљке „Власинска висораван“ (IPA-Important Plant Area), Међународно и национално значајно подручје за птице „Власина“ (IBA-Important Bird Area), Емералд подручје „Власина“ и Одабрана подручја за дневне лептире „Власина“ и „Бесна кобила“ (РВА – Prime Butterfly Area). ЕЗП „Власина“ обухвата источни део подручја просторног плана, у атарима Новог Села и Криве Феје, односно падине и врхове Бесне кобиле и Великог Стрешера и простор између њих. Уредбом о еколошкој мрежи границе еколошки значајних подручја Републике Србије одређене су на прегледној рефералној карти само оквирно и као такве важе док се не спроведе уредбом утврђена обавеза њиховог прецизног дефинисања на ортофото и катастарској подлози размере 1:5000. Такође, на основу Правилника о критеријумима за издвајање типова станишта, о типовима станишта, осетљивим, угроженим, ретким и за заштиту приоритетним типовима станишта и о

мерама заштите за њихово очување („Службени гласник РС”, број 35/10), а сходно одредбама Закона о заштити природе, на подручју просторног плана ће се у току његове имплементације детаљно картирати станишта што ће представљати основу за утврђивање и спровођење мера њихове заштите и очувања. Регионалним просторним планом општина Јужног Поморавља („Службени гласник РС”, број 83/10), резервисан је, између осталог, простор за заштиту природних вредности у некој од форми заштићеног предела за подручје планине Варденик, укључујући клисуру и слив реке Масурице, планинско било Валози и извориште Лисинске реке, као простор значајних флористичко-вегетацијских и фаунистичких вредности, са изузетном динамиком и лепотом пејсажа, посебно значајан за очување квалитета површинских и подземних вода и подручје планине Бесна кобила са изузетним флористичким и фаунистичким богатством пространих планинских пашњака и живописним предеоним ликом, климатским и геоморфолошким погодностима за скијашку рекреацију. На подручју овог просторног плана, за заштиту планирани предео планине Варденик обухвата већи део катастарске општине Ново Село, док предео планине Бесна кобила обухвата мању површину у југоисточном делу катастарске општине Крива Феја, јужно од пута Врање-Босилеград. Овај просторни план наслеђује и преузима релевантне циљеве и планска решења заштите природних вредности утврђене регионалним и општинским просторним плановима, а посебно оне који се односе на идентификацију станишта од значаја за заштиту европске дивље флоре и фауне по програму НАТУРА 2000, очување и одржање разноврсности дивље флоре и фауне и њено повећање реинтродукцијом несталих аутохтоних врста животиња и биљака, очување станишта, јачање, бројчано снажење и просторно ширење популације ретких, угрожених и критично угрожених (на ивици опстанка) биљних и животињских врста, конзервацију делова подручја у затеченом стању у форми резервата, ради заштите интегритета и спонтаног функционисања њиховог укупног природног комплекса, а у научне, образовне и културне потребе, очување, презентацију и одрживо коришћење места, природних објеката и појава који својим обележјима представљају истакнуте, ретке и привлачне вредности гео-наслеђа и очување старих, по димензијама и врсти репрезентативних и у другом погледу значајних стабала дрвећа и њихових групација; очување разноврсности и природне или мало измењене слике предела, унапређење његове чистоће и уређености у зонама и коридорима становања, саобраћаја, привредних активности и рекреације, одрживо коришћење предеоних, биолошких и других вредности и ресурса подручја, имајући првенствено у виду добробит локалне заједнице, као и уживање и одмор посетилаца у природи. Просторним планом се предлаже/препоручује локалној самоуправи, због прелиминарно утврђених значајних обележја дивљег живог света, рељефа, вода и предеоних и предела, покретање односно наставак већ започетих иницијатива за истраживање, вредновање и заштиту клисуре Масурице у форми специјалног резервата природе и клисуре Новоселске реке уз евентуално укључивање и сливног подручја изворишта „Јелашница” у целисти, у форми заштићеног предела.

Непокретна културна добра. На основу аката о условима чувања, одржавања, коришћења и утврђеним мерама заштите културних добара и добара која уживају претходну заштиту, које су издали Републички завод за заштиту споменика културе и Завод за заштиту споменика културе Ниш, установљено је да на подручју просторног плана нема утврђених непокретних културних добара. За културна добра која уживају претходну заштиту односно евидентирана културна добра надлежна установа за заштиту споменика култура није била у могућности да прикаже податке о положају, врсти и карактеристикама тих добара. Препоручују се рекогносцирање терена и одговарајућа истраживања индикованих археолошких локалитета и објеката народног

градитељства у зони планиране изградње објеката система водоснабдевања, пратећих инфраструктурних објеката и евентуалне будуће акумулације у току израде инвестиционо-техничке документације и извођења радова. Археолошки локалитети и објекти народног градитељства представљају важан сегмент културног наслеђа, а о њиховим својствима, хронологији и значају, као и потребним мерама заштите може се закључивати тек на основу одговарајућих истраживања.

1.2.3. Квалитет животне средине

На подручју Просторног плана не врши се мониторинг животне средине тако да се оцена главних елемената и показатеља стања животне средине изводи посредно, на основу података о објектима и активностима који могу бити извор загађења ваздуха, воде и земљишта, генерисати буку, отпад и зрачење.

Квалитет ваздуха је у зони урбанизованих насеља у близини Јужне Мораве задовољавајући, а у брдској и планинској зони добар. Главни извори загађења ваздуха су ложишта на чврсто гориво у домаћинствима и издувни гасови моторних возила на саобраћајницама, првенствено на ДП IА реда бр. 1. Такође, индиковано је и локално загађење честицама јаловине у непосредном окружењу депоније рудника олова и цинка „Грот” у насељу Крива Феја. Не постоје мерења којима би се потврдиле величине (концентрације и просторна дистрибуција) тих утицаја у контексту прописаних граничних вредности имисије.

Квалитет вода у западном, нижем и претежно аграрном делу подручја просторног плана је задовољавајући са становишта њиховог коришћења из површинских токова, извора и бунара за наводњавање и домаће животиње, док су за употребу воде из извора и бунара у домаћинствима потребне мере опреза односно повремене анализе због могуће хемијске и микробиолошке контаминације. Могући извори загађења су пестициди и тешки метали у земљишту услед примене хемијских средстава у пољопривреди, као и неконтролисано изливање отпадних вода из домаћинстава и штала. Насеља немају канализационе системе и постројења за пречишћавање комуналних вода, а септичке јаме су по правилу водопрпусне и санитарно-хигијенски неисправне. У горњем, брдско-планинском делу подручја квалитет вода је добар, а реални ризици хемијског и биолошког загађења су далеко мањи. С обзиром на састав геолошке подлоге и прелиминарно утврђене појаве металних минералних сировина, постоји могућност повишених концентрација појединих метала у површинским и подземним водама, односно природног неорганског загађења. С обзиром да је основна планска намена управо коришћење вода из слива Јелашничке реке, сви меродавни показатељи квалитета вода на овом делу подручја просторног плана су предмет опсежне и темељне анализе. Такође, рудничка депонија у насељу Крива Феја, површине преко 20 ha, која је ван слива Јелашничке реке, повременим преливањем/процеђивањем вода са јаловишта на брани у Селишки поток, саставницу Клисурске реке (Корбевштице), изазива појаву суспендованих честица јаловине, као и метала (гвожђа, олова, цинка, никла) у том потоку и низводном делу водотока. Званични извештаји о резултатима хемијских анализа не потврђују да је дошло до прекомерних, недозвољених концентрација штетних и опасних материја, али је страх становништва оправдан јер се ради о видљивим променама, односно замућењу водотока.

Квалитет земљишта, у односу на присуство загађујућих, штетних и опасних материја, сличан је као квалитет вода: у западном делу – задовољавајући, без прекорачења тзв. ремедијационих вредности односно нивоа који је безбедан за коришћење земљишта, а у источном делу добар, с обзиром на мало просторно учешће пољопривредних површина на којима се примењују агрохемијска средства и одсуство објеката и активности који могу бити извор загађења земљишта. Изузетак је непосредно окружење рудничког јаловишта за које постоје индиције о загађењу с обзиром на честице које путем ваздуха и воде доспевају земљиште. Други параметри квалитета земљишта (структура, ниво органских материја, биолошка активност) су у великој мери одређени стањем/интензитетом ерозионих процеса и што су ти процеси јачи и дуготрајнији земљиште је лошијег квалитета и мање плодности. Експресивном и јаком ерозијом (I и II степена) обухваћено је око 10% подручја просторног плана. Без обзира на изражену вертикалну дисекцију рељефа и присуство стрмих нагиба, са долинама Јелашничке/Новоселске и Масуричке реке усеченим местимично и 600 метара у односу на развођа, ерозивни процеси су били амортизовани шумским и травним покривачем. Пошумљавање, природна обнова шуме на рачун пашњака и ливада и смањење површина под ораницама, условили су стагнацију ерозивних процеса у задње четири деценије. Највеће површине угрожене ерозијом, без биљног покривача и са танким или однетим педолошким слојем налазе се у извориштима Новоселске (Јелашничке) и Варденичке (Масуричке) реке, углавном у вишим, горњим деловима долинских страна и на обешумљеним теменима развођа.

На подручју нема извора дуготрајнијег прекорачења дозвољеног нивоа **буке**, осим непосредно поред ДП IА реда бр. 1, где ће се применом одговарајућих заштитних мера звучни ефекти саобраћаја смањити и ниво буке довести у прописане стандарде.

Комунални отпад са подручја плана одлаже се на општинске депоније у Житорађи и Владичином Хану (КО Шелине). На делу подручја плана, у насељима Сувојница (2 дивље депоније), Јелашница (4 дивље депоније) и Грамађе (1 дивља депонија), према Катастру одлагалишта отпада Републике Србије (Мапа локација депонија Јавних комуналних предузећа и дивљих и старих депонија) елиминација отпада је препуштена домаћинствима и врши се на 7 несанитарних депонија. Наведене депоније налазе се изван система заштите акумулације и немају непосредни утицај на њен квалитет. Поред тога, на територији плана су честе појаве расутог отпада (пре свега пластика и папир, мање грање, коров, метал и стакло) поред путева, на обалама речних корита и међама парцела. На подручју плана не постоји предтретман медицинског и биохазардног отпада, нити засебне депоније за ову врсту отпада, те се они, неселектовани одлажу на градске и дивље депоније.

1.2.4. Привреда, насеља и становништво

Привредни развој и туризам. Подручје Просторног плана са окружењем спада у економски недовољно развијена подручја. Постојећу привредну структуру одликују доминантне пољопривредне делатности и слабо развијене делатности терцијарног сектора као и неразвијен сектор услужних и производних занатских и осталих услуга. Туристичка и рекреативна понуда није довољно развијена ни афирмисана, а још мање организована и повезана са окружењем. Разноврсни природни потенцијали подручја припадају делу туристичке дестинације Крајиште са Власином, у којој је могуће реализовати целогодишњу понуду. Планина Бесна Кобила (са делом планираног

скијалишта), река Јелашница, близина Власинског језера, града Врања и општинских центара Владичин Хан и Сурдулица), положај који тангира коридор Х, представљају фактор развоја планинског, водног, излетничког, руралног, градског, транзитног и других видова туризма и рекреације. Потенцијали за развој туризма нису довољно искоришћени. Међу видовима туризма заступљени су само облици излетничког, ловног и риболовног туризма. Постојећа туристичка понуда у непосредном окружењу је организована у градском и општинским центрима са манифестацијама, спортско-рекреативним садржајима и природним и културно-историјским знаменитостима у околини, док су у једном броју села присутни зачеци сеоског туризма, који није довољно развијен. На транзитном туристичком коридору аутопута Е-75 нису довољно заступљени рецептивно-информативни пунктови са мотелима, етно-пунктови и одмориштима.

Мрежа насеља. У оквиру планског подручја, мрежа насеља обухвата фрагменте мрежа насеља на нивоу општина Владичин Хан (Грамађе, Декутинце и Полом); Сурдулица (Јелашница, Ново Село, Рђавица, Стајковце и Сувојница) и града Врања (Крива Феја и Несврта). Најјачи утицај остварују Врање и друга два општинска центра који су ван подручја Просторног плана. На планском подручју нема градских насеља. Према теренском положају, на северозападу се издвајају села у низијској зони: Полом, Декутинце, Грамађе и делом Јелашница. Брдско-планинска села, у средишњем делу планског подручја су: део Јелашнице, Рђавица, Сувојница, Стајковце и део Новог Села. Планинска села обухватају део Новог Села и села у јужном и југозападном делу планског подручја: Криву Феју и Несврту. Просечна величина сеоског атара износи око 20,5 km², с тим да су поједина села (Грамађе и Декутинце) мањег просторног обухвата (око 4 km²), док највећи атар има Ново Село (око 70 km²). Сеоска насеља су просторно позиционирана према егзистенцијалним потребама њихових становника. У размештају и њиховој општој физиономији, трансформације кроз време су релативно мале, што се нарочито односи на брдско-планински и планински део подручја Просторног плана. Модификације које су се дешавале од 1950. године до данас, углавном су се одразиле на селима у низијској зони, која су се формирала као друмска или приградска насеља. Према величинској категорији, на планском подручју се издваја само 1 насеље (Јелашница) у групацији великих села са преко 1000 становника. Овде се налазе и 2 средња села, величине 500-1000 становника (Крива Феја и Сувојница), а најзаступљенија су мала села, величине 100-500 становника (Декутинце, Грамађе и Полом), као и сасвим мала села, до 100 становника (Ново Село, Рђавица, Стајковце и Несврта). Сва насеља у обухвату Просторног плана карактерише сукцесија у њиховом демографском уситњавању, а у неким је, само у последњем међуписном периоду, број становника смањен чак за 65% (Ново Село) или преполовљен (Стајковце и Рђавица). У погледу просторно-функцијских односа међу насељима планског подручја, као развијеније и популационо веће насеље у периурбаној зони Владичиног Хана издваја се Полом са израженијим обележјима центра друштвених функција и добром саобраћајном повезаношћу коју директно остварује преко Коридора Х. Ово насеље функционално интегрише околна примарна сеоска насеља - Декутинце и Грамађе. На подручју Просторног плана, према улози у мрежи насеља, такође се издвајају Јелашница и Сувојница, као центри заједнице насеља. Јелашница има добре услове за развој примарних делатности, значајне природне и привредне ресурсе, релативно задовољавајући демографски потенцијал, основну опремљеност објектима друштвеног стандарда и добру саобраћајну повезаност (транзит - веза Јелашнице са Коридором Х), на основу чега може да прошири свој домен утицаја, поред Рђавице, и на околна насеља, нарочито на активирање рубног југозападног дела општине Сурдулица.

Сувојница је сеоски центар са значајном концентрацијом производно-пословних функција које су базирани на коришћењу локалних ресурса. Даља афирмација овог центра заједнице насеља је омогућена његовом добром саобраћајном повезаношћу са општинским центром Сурдулицом и транзитом на који може рачунати уз везу са Коридором X. На подручју Просторног плана, насеље које директно гравитира Сувојници је Стајковце (примарно сеоско насеље). Због своје диспозиције и карактеристика заселака, кућа, кућишта и окућница, једино је Ново Село у изолованом положају, што се манифестује његовим готово потпуним испражњењем. Ово примарно сеоско насеље се у функцијском погледу у потпуности ослања на општински центар Сурдулицу. У јужном делу планског подручја, у мрежи насеља се издваја Крива Феја као село са сеоским центром. Кривој Феји гравитира Несврта, а ова два насеља су директно повезана са градским центром Врање преко Врања исток.

Становништво. На основу података Пописа 2011. године, на подручју Просторног плана је живело 3456 становника у 10 статистичких насеља. У односу на претходни попис из 2002. године, дошло је до смањења популације за око 20% или за око 870 становника. Од укупног броја становника планског подручја (Попис 2011), већина (56%) живи у пет насеља општине Сурдулица; 24% је у три насеља општине Владичин Хан и 20% у два насеља града Врања. Међу насељима у планском обухвату, популационо је највећа Јелашница са 1056 становника, што чини око 31% укупног становништва планског подручја.

Просечна густина насељености је у 2011. години износила око 18 ст./km², при чему је највећа у Јелашници (70 ст./km²), а најмања је у Новом Селу (мање од 1 ст./km²).

Сва насеља планског подручја су руралног карактера и за њих је карактеристична депопулација током последњих 45 година. У односу на први послератни попис (1948. године), број становника је данас преполовљен, а међу насељима, драстичан популациони пад бележи Ново Село (са 1159 ст. 1948. године на 30 ст. 2011. године).

На основу података о виталним догађајима на подручју Просторног плана, у периоду 2011-2014. године, сва насеља бележе укупан негативни природни прираштај (-220 становника). Највише новорођених је у овом периоду имало насеље Јелашница (38), а најмање Несврта, Грамађа и Стајковце (по 3 свако насеље). Број умрлих је такође био највећи у Јелашници (74), а најмањи у Несврти (8). На основу података о унутрашњим миграцијама на територији града Врања и општина Владичин Хан и Сурдулица, у периоду 2011-2014. године је забележен укупан негативни миграциони салдо. Процена је да је у периоду 2011-2014. године, са територије Просторног плана механичким путем отишло око 120 становника.

Становништво планског подручја је изразито старо пошто сва насеља имају преко 12% старијих од 65 година. У том погледу, најнеповољнија ситуација је у Новом Селу (53% становништва има 65 + година; просечна старост је 56,5 године), у Рђавици (45% становништва преко 65 година старости) и у Стајковцу (41% становништва има 65 + година), а донекле је повољнија у Јелашници, где становништво које има 65 и више година чини око 14%, и просечна старост је 38,5 година. Учешће младог становништва (0-19 година) на подручју Просторног плана је у просеку 19%. Зрело (одрасло) становништво (20-59 година) чини 53% популације, а старо становништво (60 година и више) 28%.

Коефицијент економске зависности становништва је веома неповољан с обзиром да неактивна лица чине 64% популације (24% су пензионери), а од активних лица (36%), запослених има 57%. Најмање учешће активног становништва је у Новом Селу (17%), а највеће у Декутинцу (46%). Образовна структура становништва на планском подручју је неповољна јер чак око 59% лица старијих од 15 година има завршену само основну

школу или има непотпуно основно образовање. Са друге стране, више и високо образовање има свега 4,6% одраслих, док завршену средњу школу као највиши ниво образовања има њих око 37%.

Укупан број домаћинстава на подручју Просторног плана је 1112 (Попис 2011), што је за око 20% мање у односу на претходни попис. Структура домаћинстава је релативно уједначена, са највећим учешћем двочланих домаћинстава (27%). Просечна величина домаћинстава на планском подручју је према последњем попису износила 2,7 чланова.

Социјални развој. На подручју Просторног плана развијене су следеће јавне установе и службе: Дечје установе – Имајући у виду континуалан пад броја становника у дужем временском периоду, пад наталитета и смањено учешће младог и репродуктивно способног становништва, број деце предшколског узраста на планском подручју је у опадању и креће се на нивоу од око 210 деце, од којих је око 30% обухваћено предшколским системом. Највећи број деце овог узраста је у насељима Јелашница и Сувојница, где се налазе само предшколске групе у оквиру издвојених одељења Дечје установе „Наша радост“ из Сурдулице, са 19 деце у Јелашници и 18 деце у Сувојници. Дечје установе за обухват деце предшколског узраста постоје и у Кривој Феји – издвојено одељење Дечје установе „Наше дете“ из Врања, као и у насељу Полом – предшколска група издвојеног одељења „Пчелица“ из Владичиног Хана. Установе за основно образовање обухватају 1 матичну школу са 8 разреда у Јелашници (ОШ „Бора Станковић“), као и у 3 истурена одељења (1-4. разреда) у: Сувојници (истурено одељење ОШ „Вук Караџић“ из Сурдулице); Полому (истурено одељење ОШ „Свети Сава“ из Владичиног Хана); и Грамађи (истурено одељење ОШ „Вук Караџић“ из Стубла). Као последица депопулације, што се нарочито одражава на групу деце основношколског узраста, угашена су некадашња истурена одељења основних школа у Новом Селу и у Стајковцу. Не постоје објекти намењени средњошколском образовању на подручју Просторног плана, већ се наставак школовања основаца одвија у 3 општинска/градска центра у којима постоје гимназије, техничке, пољопривредне, медицинска, економско-трговачка, хемијско технолошка и др. школе. За потребе физичке културе, на планском подручју постоје отворени спортски терени при основној школи у Јелашници, и спортска игралишта у Сувојници. Од објеката здравствене заштите, у планском обухвату је само 1 здравствена станица у Јелашници, а задовољење потреба становништва за већим делом примарне, секундарном и специјализованом здравственом заштитом одвија се у 3 околна општинска/градска центра. Објекти социјалне заштите у потпуности изостају са планског подручја, односно у природном и социјалном окружењу корисника, а то се посебно односи на бригу о старим лицима чије је учешће у порасту. Објекти за потребе културе су недовољно развијени и репрезентовани су са 2 дома културе у популационо највећим насељима планског подручја – Јелашници и Сувојници. Месне канцеларије постоје у Јелашници и у Новом Селу.

1.2.5. Инфраструктура

Саобраћај. Мрежу друмског саобраћаја на подручју Просторног плана чине државни путеви (према Уредби о категоризацији државних путева, „Службени гласник РС“, бр. 105/2013, 119/2013 и 93/2015):

- ДП IА реда бр.1 - деонице број: 1917, 1918 (супротан смер - неизграђено у оба смера), 1919 и 1920 (супротан смер), од чвора број 157, ван подручја Плана, (петља Владичин Хан (не изграђена), km 516+629,) до чвора број 195 (Владичин Хан (почетак изградње аутопута), km 519+489) укупне дужине деонице број

1917 на подручју Плана око 2535 m, затим од чвора број 195 (Владичин Хан (почетак изградње аутопута), km 519+489) до границе Плана (km 523+784) у дужини од око 4295 m. Укупна дужина ДП IА бр.1 на подручју Плана је око 6830 m;

- ДП IА реда бр. 258 - деонице број: 25806 и 25807, од чвора број 4002, ван подручја Плана, (Владичин Хан (Грамађе), km 54+236,) до чвора број 25804 (Грамађе, km 60+175) укупна дужина деонице број 25806 на подручју Плана је око 4358 m и од чвора број 25804 (Грамађе, km 60+175) до чвора број 25805, ван подручја Плана (Ранутовац, km 74+137), укупна дужина деонице број 25807 је око 1764. Укупна дужина ДП IА реда бр. 258 на подручју Плана је око 6120 m,
- ДП IБ реда бр. 441 - деонице број: 44103 и 4104, од чвора број 44102, ван подручја Плана, (Лепеница, km 5+440) до чвора број 25804 (Грамађе km 6+831) укупна дужина деонице број 44103 на подручју Плана је око 1391 m и од чвора број 25804 (Грамађе km 6+831) до чвора број 4005 (Сурдулица km 18+849), укупна дужина деонице број 44104 на подручју Плана је око 7885 m. Укупна дужина ДП IБ реда бр. 441 на подручју Плана је око 9276 m.
- ДП IБ реда бр. 442 - деоница број 44201, од почетног чвора број 25805 (Ранутовац km 0+000) до чвора број 23403 (Гложје (Голема река) km 64+352), оба чвора ван подручја Плана. Укупна дужине ДП IБ реда бр. 442 на подручју Плана је око 22,65 km.

На подручју Просторног плана нису развијени други видови саобраћаја, осим друмског. Мањи број деоница државних путева је реконструисан, док је стање категорисаних општинских путева генерално лоше, технички елементи (радијуси хоризонталних кривина, подужни и попречни нагиби коловоза, одводњавање) нису задовољавајући. Додатни проблем су немогућности локалних самоуправа да одржавају општинске путеве, услед недостатка финансијских средстава.

Енергетика и енергетска инфраструктура. Снабдевање потрошача електричном енергијом, на подручју Плана, врши се из трансформаторске станице (у даљем тексту ТС) ТС 110/35/10 kV „Владичин Хан” (ван граница Просторног плана). На подручју Просторног плана мрежу трафостаница чине: 2 (две) ТС 35/x kV: ТС 35/10 kV ХЕ „Врла 4” и ТС 35/6 kV „Крива Феја” (која је у власништву рудника олова и цинка „Грот” а.д. Врање, Крива Феја), затим 9 (девет) ТС 10/0.4 kV: 3096 „кула Декутинце”, 3097 „СТС Декутинце”, 3098 „кула Грамађе”, 3099 „кула Циганско гробље Јелашница”, 3100 „Циганска махала”, 3101 „стара Јелашница”, 3102 „Код попа”, ХЕ „Јелашница” и 3103 „СТС Стајковце”. Мрежу далековода (у даљем тексту ДВ) чине: 400 kV (1 деоница): ДВ бр. 461 ТС „Лесковац 2”- ТС „Врање 4”; 110 kV (2 деонице): ДВ бр. 153 ХЕ „Врла 3”- ТС „Врање 1”, ДВ бр. 1219/1 ХЕ „Врла 3”- ТС „Владичин Хан”; и 35 kV (5 деоница): ДВ ХЕ „Врла 3”- ХЕ „Врла 4”, ХЕ „Врла 4” - ТС „Крива Феја”, ТС „Фопа” - ХЕ „Врла 4”, ХЕ „Врла 4” – ТС 35/10 kV „Владичин Хан”, ТС 35/10 kV „Слога”- ТС 35/10 kV „Владичин Хан”. На подручју Плана на катастарским парцелама бр. 2153 и 2154 КО Стајковце постоји изграђена МХЕ „Јелашница” инсталисане снаге 288 kW, која је у раду још од 1928. године. У току је реализација пројекта реконструкције и модернизације МХЕ „Јелашница” пројектоване снаге 396 kW.

На подручју КО Полом на катастарској парцели бр. 2166/1 општина Владичин Хан изграђена је хидроелектрана ХЕ „Врла 4” инсталисане снаге 24,8 MW.

Електродистрибутивни систем на подручју Просторног плана одликује смањена сигурност и поузданост снабдевања потрошача електричном енергијом. Овакво стање последица је старости постојеће опреме. Мрежа и објекти нису одговарајућег квалитета и квантитета. Падови напона у електроенергетској мрежи већи су од дозвољених.

На подручју Просторног плана није изграђена гасоводна мрежа..

Електронске комуникације и поштански саобраћај. Подручје Просторног у погледу јавне телекомуникационе мреже Србије припада мрежној групи 017 Врање. Постојећа телекомуникациона инфраструктура састоји се од објеката фиксне и мобилне мреже. Једини оператор фиксне мреже на подручју је „Телеком Србија“ а.д. са развијеном инфраструктуром у насељима Полом, Декутинце, Грамађе, Јелашница и Сувојница. У насељима су инсталирани приступни чворови на које су претплатници повезани кабловима који су деломично у ТК канализацији, а претежно положени слободно у земљу или у заштитним ПЕ7ПВЦ цевима. Приступни чворови су на комутацију у седиштима јединица локалне самоуправе повезани оптичким кабловима, а ови на центар мрежне групе у Врању, такође оптичким кабловима. Оваква организација фиксне мреже омогућава корисницима приступ свим телекомуникационим сервисима, укључујући и широкопојасне. У КО Крива Феја такође постоји инфраструктура, али је она застарела-аналогна и не пружа услове за савремене услуге. У КО Несврта, Ново Село и Стајковце нема фиксне телекомуникационе мреже. Разлози оваквог стања су пре свега веома ретка насељеност, као и недостатак саобраћајне инфраструктуре. Обзиром да се изузетно мали број становника, који се у овим подручјима сваке године смањује, изградња телекомуникационе инфраструктуре није ни планирана. Једино средство комуникације на овим подручјима је мобилна мрежа. Поред месних мрежа у насељима на подручју Просторног плана постоје и магистрални оптички кабл Ниш – Лесковац - Врање - граница Македоније, који је положен поред ДП IA реда бр. 1 и регионални оптички кабл Врање – Сурдулица, положен поред ДП IIб реда бр. 441. Инфраструктура мобилних мрежа се састоји од базних станица које су са вишим центрима мреже повезане радио везом. Услуге мобилне телефоније пружају сва три оператора: „Телеком Србија (МТС)“, „Telenor“ и „VIP“. На подручју плана своју инфраструктуру има и кабловски оператор SBB. Оптички кабл овог оператора Ниш –Лесковац – Врање – граница Македоније, лоциран је непосредно уз ДП IA реда бр. 1. Радио-телевизија Србије на подручју плана има у раду емисионе станице „Бесна Кобила“ и „Јошаница“. Ове емисионе станице, заједно са репетиторима на ширем подручју, обезбеђују добро покривање подручја радио- телевизијским сигналом у дигиталном формату. На подручју Просторног плана у раду су две јединице поштанске службе 17531 Јелашница и 17543 Крива Феја. Планом ЈП „Поште Србије“ није предвиђено отварање нових поштанских јединица на подручју.

1.3. Разматрана питања и проблеми заштите природе и животне и разлози за изостављање одређених питања из поступка СПУ

Критеријуми за утврђивање могућности значајних утицаја на животну средину планова и програма садржани су у Прилогу I Закона о стратешкој процени утицаја. Заснивају се на: карактеристикама плана/програма и карактеристикама утицаја.

У конкретном случају, поред наведених критеријума, посебно је важна идентификација проблема заштите животне средине на простору који је под директним утицајем планираних активности анализа могућих импликација наведених активности на квалитет животне средине, а посебно на:

- квалитет основних чинилаца животне средине: ваздух, воду, земљиште,
- природна и културна добра,
- здравље становништва.

Извештај о стратешкој процени може се изјаснити о томе зашто поједина питања из области заштите животне средине нису била меродавна за разматрање. У конкретном случају може се говорити о изостанку детаљније процене утицаја појединачних објеката и активности на нивоу техничко-технолошке анализе, с обзиром да за такву анализу није постигнут одговарајући ниво детаљности у Просторном плану. Такав ниво детаљности биће могуће достићи приликом разраде Просторног плана на нивоу пројектно-техничке документације за сваки планирани објекат. У том контексту, стратешка процена се доминантно базирала на процени трендова у животној средини насталих као последица планираних активности. Остали утицаји, као и прекогранични утицаји, нису били предмет СПУ.

1.4. Претходне консултације са заинтересованим органима и организацијама

У току израде Просторног плана и СПУ извршене су консултације и прибављени су услови релевантних државних институција, од којих су са аспекта заштите животне средине посебно значајни услови Завода за заштиту природе Србије, ЈВП Србијаводе ВПЦ Морава Ниш, Републичког хидрометеоролошког завода Србије, ЈП Србијашуме, Министарства здравља.

2. ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ И ИЗБОР ИНДИКАТОРА

Према члану 14. Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину општи и посебни циљеви стратешке процене дефинишу се на основу захтева и циљева у погледу заштите животне средине у другим плановима и програмима, циљева заштите животне средине утврђених на нивоу Републике и међународном нивоу, прикупљених података о стању животне средине и значајних питања, проблема и предлога у погледу заштите животне средине у плану или програму. На основу дефинисаних циљева врши се избор одговарајућих индикатора који ће се користити у изради стратешке процене.

2.1. Општи циљеви стратешке процене

Општи циљеви стратешке процене (Табела 2.1) дефинисани су на основу захтева и циљева у погледу заштите животне средине у другим плановима и програмима, циљева заштите животне средине утврђених на нивоу Републике и циљева у области заштите животне средине релевантних секторских докумената. На основу захтева и циљева у погледу заштите животне средине наведених у плановима и стратегијама дефинисани су општи циљеви СПУ који се доминантно односе на следеће области животне средине: заштита основних чинилаца животне средине и одрживо коришћење природних вредности са циљем смањивања притисака од људских активности.

2.2. Посебни циљеви стратешке процене

За реализацију општих циљева утврђују се посебни циљеви стратешке процене у појединим областима заштите. Посебни циљеви стратешке процене (Табела 2.1) представљају конкретан, делом квантификован исказ општих циљева дат у облику смерница за промену и акција уз помоћ којих ће се те промене извести. Посебни циљеви стратешке процене чине, првенствено, методолошко мерило кроз које се третирају/проверавају ефекти плана/програма на животну средину. Они треба да обезбеде субјектима одлучивања јасну слику о суштинским утицајима на животну средину, на основу које је могуће донети одлуке које су у функцији заштите животне средине и реализације основних циљева одрживог развоја.

2.3. Избор индикатора

Република Србија је 2008. године усвојила Националну стратегију одрживог развоја („Службени гласник Републике Србије“, бр. 57/08) којом су дефинисани принципи и приоритети одрживог развоја и 76 индикатора да прате напредак Србије ка одрживом развоју. Ови индикатори су изабрани из сета индикатора УН, али се сви индикатори не прате у Србији. Индикатори су дефинисани и у Закону о Просторном плану Републике Србије („Службени гласник Републике Србије“, бр. 88/10). Такође, Правилник о Националној листи индикатора заштите животне средине („Службени гласник Републике Србије“, бр. 37/2011) прописује листу индикатора који се односе на животну средину који су овде коришћени. Индикатори Стратешке процене утицаја (Табела 2.1) су изабрани у складу са напред наведеним циљевима СПУ, а на основу индикатора Просторног плана Републике Србије и Стратегије одрживог развоја Републике Србије, а који су у складу са «Основним сетом УН индикатора одрживог развоја». Овај сет индикатора заснован је на концепту «узрок-последница-одговор».

Табела 2.1. Избор општих и посебних циљева СПУ и избор релевантних индикатора у односу на рецепторе животне средине

Област СПУ	Општи циљеве СПУ	Посебни циљеве СПУ	Индикатори
ВОДА	Заштита и очување квалитета површинских и подземних вода	- Заштитити површинске и подземне воде	- Промена квалитета површинских и подземних вода као последица реализације планираних активности
ВАЗДУХ	Смањити ниво штетних материја у ваздуху	- Смањити изложеност становништва штетним материјама из ваздуха	- Број становника изложеног загађујућим материјама из ваздуха
ЗЕМЉИШТЕ	Заштита и одрживо коришћење шумског и пољопривредног земљишта	- Заштитити шумско и пољопривредно земљиште - Смањити контаминацију земљишта	- Промена површина шумског и пољопривредног земљишта (ha) - Површина земљишта угроженог ерозивним процесима (ha) - Удео контаминираних површина као
СТАНОВНИШТВО И ЉУДСКО ЗДРАВЉЕ	Заштита становништва и људског здравља	-Заштитити становништво и људско здравље	- Број становника изложеног индиректном или индиректном дејству контаминираних површина - Учесталост обољења која се могу довести у везу са контаминираним површинама - Број становника изложеног повишеном нивоу буке - Број становника потенцијално угрожених ерозијом и бујицама
ПРИРОДНЕ ВРЕДНОСТИ	Заштита и очување биодиверзитета и геодиверзитета	- Заштитити биодиверзитет и геодиверзитет	- Близина и врста активности које могу утицати на биодиверзитети геодиверзитет њихов интензитет и учесталост
ПРИРОДНА ДОБРА	Очувати природна добра	- Заштитити природна добра	- Број и значај заштићених природних добара који су под утицајем планираних активности

Табела 2.2. Ознаке посебних циљева СПУ

ред.бр.	Циљ СПУ
1.	Заштити површинске и подземне воде
2.	Смањити изложеност становништва штетним материјама из ваздуха
3.	Заштитити шумско и пољопривредно земљиште
4.	Смањити контаминацију земљишта
5.	Заштити становништво и људско здравље
6.	Заштитити биодиверзитет и геодиверзитет
7.	Заштитити природна добра

У односу на посебне циљеве СПУ приказане у табели 2.2. извршена је евалуација планских решења (табела 3.4). Евалуација је базирана на примени мултикритеријумске квалитативне процене.

3. ПРОЦЕНА МОГУЋИХ УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

Циљ израде стратешке процене утицаја на животну средину је сагледавање могућих негативних утицаја/трендова на квалитет животне средине у зони изворишта водоснабдевања „Јелашница“ и предвиђање смерница за њихово смањење, односно довођење у прихватљиве оквире не стварајући конфликте у простору и водећи рачуна о капацитету животне средине на посматраном простору. Процена утицаја Просторног плана, односно планских решења, извршена је у наставку СПУ.

3.1. Евалуација карактеристика и значаја утицаја стратешких опредељења

У наставку СПУ извршена је евалуација значаја, просторних размера и вероватноће утицаја планских решења на животну средину. Значај утицаја процењује се у односу на величину утицаја и просторне размере на којима се може остварити утицај. Утицаји планских решења према величини промена се оцењују бројевима од -2 до +2, где се знак минус односи на негативне, а знак плус за позитивне промене (Табела 3.1).

Табела 3.1. Критеријуми за оцењивање величине утицаја

Величина утицаја	Ознака	Опис
Већи	- 2	У већој мери нарушава животну средину
Мањи	- 1	У мањој мери нарушава животну средину
Нема утицаја	0	Нема директног утицаја или нејасан утицај
Позитиван	+1	Мање позитивне промене у животној средини
Повољан	+2	Повољне промене квалитета животне средине

У табели 3.2. приказани су критеријуми за вредновање просторних размера утицаја.

Табела 3.2. Критеријуми за вредновање просторних размера утицаја

Значај утицаја	Ознака	Опис
Регионални	Р	Могућ утицај на регионалном нивоу
Општински	О	Могућ утицај на општинском нивоу
Локални	Л	Могућ утицај локалног карактера

У табели 3.3. приказани су критеријуми за процену вероватноће утицаја.

Табела 3.3. Скала за процену вероватноће утицаја

Вероватноћа	Ознака	Опис
100%	С	Утицај извештан
више од 50%	В	Утицај вероватан
мање од 50%	М	Утицај могућ

Додатни критеријуми могу се извести према времену трајања утицаја - привремени-повремени (П) и дуготрајни (Д) ефекти. На основу свих наведених критеријума врши се евалуација значаја идентификованих утицаја за остваривање циљева СПУ.

Табела 3.4. Планска решења у Просторном плану обухваћена проценом утицаја

Сектор	Планска решења
Изградња, развој, уређење и заштита водопривредног објекта „Јелашница“	1. Изградња система водоснабдевања „Јелашница“
Заштита животне средине и изворишта водоснабдевања	2. Заштита животне средине и акумулације „Јелашница“ од загађивања
Коришћење и заштита пољопривредног и шумског земљишта и шума	3. Унапређење стања пољопривредног земљишта
Побољшање путне инфраструктуре и доступности подручја	4. Побољшање услова за безбедно и функционалније одвијање саобраћаја и повезивање садржаја туристичке понуде
Заштита природних и културних добара	5. Заштита, презентација и контролисано коришћење акумулације као стабилног водног екосистема и природних добара планираних за заштиту
Заштита од елементарних непогода и услови одбране	6. Заштита низводног подручја и становништва од поплавног таласа при рушењу бране „Јелашница“

У табели 3.4. извршен је избор планских решења која ће бити укључена у процес мултикритеријумске евалуације (табела 3.5, 3.6, 3.7, 3.8 и 3.9.)

ред.бр.	Циљ СПУ
1.	Заштити површинске и подземне воде
2.	Смањити изложеност становништва штетним материјама из ваздуха
3.	Заштитити шумско и пољопривредно земљиште
4.	Смањити контаминацију земљишта
5.	Заштити становништво и људско здравље
6.	Заштитити биодиверзитет и геодиверзитет
7.	Заштитити природна добра

Табела 3.5. Процена величине утицаја Просторног плана на животну средину

Планска решења	Циљеви СПУ						
	1	2	3	4	5	6	7
1. Изградња система водоснабдевања „Јелашница“	+2	0	+1	+1	+2	0	+1
2. Заштита животне средине и акумулације „Јелашница“ од загађивања	+2	+2	+1	+1	+2	+1	0
3. Унапређење стања пољопривредног земљишта	+1	0	+2	+2	+2	+1	0
4. Побољшање услова за безбедно и функционалније одвијање саобраћаја и повезивање садржаја туристичке понуде	0	0	0	-1	+1	-1	+1
5. Заштита, презентација и контролисано коришћење акумулације као стабилног водног екосистема и природних добара планираних за заштиту	+2	0	0	0	+2	+1	+2
6. Заштита низводног подручја и становништва од поплавног таласа при рушењу бране „Јелашница“	0	0	+2	0	+2	+1	+1

* - критеријуми према табели 3.1.

Табела 3.6. Процена просторних размера утицаја Просторног плана на животну средину

Планска решења	Циљеви СПУ						
	1	2	3	4	5	6	7
1. Изградња система водоснабдевања „Јелашница“	Р		О	Л	Р		Л
2. Заштита животне средине и акумулације „Јелашница“ од загађивања	Л	Л	Л	Л	О	Л	
3. Унапређење стања пољопривредног земљишта	Л		О	Л	О	Л	
4. Побољшање услова за безбедно и функционалније одвијање саобраћаја и повезивање садржаја туристичке понуде				Л	Л	Л	Л
5. Заштита, презентација и контролисано коришћење акумулације као стабилног водног екосистема и природних добара планираних за заштиту	Л				Р	Л	Л
6. Заштита низводног подручја и становништва од поплавног таласа при рушењу бране „Јелашница“			Л		Р	Л	Л

* - критеријуми према табели 3.2.

Табела 3.7. Процена вероватноће утицаја Просторног плана на животну средину

Планска решења	Циљеви СПУ						
	1	2	3	4	5	6	7
1. Изградња система водоснабдевања „Јелашница“	С		М	С	В		М
2. Заштита животне средине и акумулације „Јелашница“ од загађивања	С	М	М	В	В	М	
3. Унапређење стања пољопривредног земљишта	М		С	С	М	В	
4. Побољшање услова за безбедно и функционалније одвијање саобраћаја и повезивање садржаја туристичке понуде				М	М	В	М
5. Заштита, презентација и контролисано коришћење акумулације као стабилног водног екосистема и природних добара планираних за заштиту	С				М	М	С
6. Заштита низводног подручја и становништва од поплавног таласа при рушењу бране „Јелашница“			С		С	В	В

* - критеријуми према табели 3.3.

Табела 3.8. Процена времена трајања утицаја Просторног плана на животну средину

Планска решења	Циљеви СПУ						
	1	2	3	4	5	6	7
1. Изградња система водоснабдевања „Јелашница“	Д		Д	Д	Д		Д
2. Заштита животне средине и акумулације „Јелашница“ од загађивања	Д	Д	Д	Д	Д	Д	
3. Унапређење стања пољопривредног земљишта	Д		Д	Д	Д	Д	
4. Побољшање услова за безбедно и функционалније одвијање саобраћаја и повезивање садржаја туристичке понуде				П	Д	П	Д
5. Заштита, презентација и контролисано коришћење акумулације као стабилног водног екосистема и природних добара планираних за заштиту	Д				Д	Д	Д
6. Заштита низводног подручја и становништва од поплавног таласа при рушењу бране „Јелашница“			Д		Д	Д	Д

Табела 3.8. Збирни утицаји Просторног плана на животну средину са образложењем утицаја

Планска решења	Ранг утицаја у односу на циљеве СПУ							Образложење утицаја
	1	2	3	4	5	6	7	
1. Изградња система водоснабдевања „Јелашница“	+2/Р/С/Д	/	+1/О/М/Д	+1/Л/С/Д	+2/Р/В/Д	/	+1/Л/М/Д	Могући су већи позитивни утицаји утицаји дуготрајног и локалног карактера планског решења на смањење контаминације земљишта, заштиту шумског и пољопривредног земљишта и заштиту природних добара С друге стране, ово планско решење имаће и изванредан дуготрајни позитивни утицај регионалног карактера на заштиту површинских и подземних вода и заштиту здравља и квалитета живота локалног становништва
2. Заштита животне средине и акумулације „Јелашница“ од загађивања	+2/Л/С/Д	+2/Л/М/Д	+1/Л/М/Д	+1/Л/В/Д	+2/О/В/Д	+1/Л/М/Д	/	Могући су позитивни утицаји на готово све циљеве СПУ као резултат интегралне заштите животне средине и акумулације Јелашница Утицаји су дуготрајни и имају локални карактер.
3. Унапређење стања пољопривредног земљишта	+1/Л/М/Д	/	+2/О/С/Д	+2/Л/С/Д	+2/О/М/Д	+1/Л/В/Д	/	Могући су локални и општински позитивни утицаји планског решења на заштиту површинских и подземних вода, заштиту природних добара, заштиту пољопривредног и шумског земљишта и заштиту био и геодиверзитета.
4. Побољшање услова за безбедно и функционалније одвијање саобраћаја и повезивање садржаја туристичке понуде	/	/	/	-1/Л/М/П	+1/Л/М/Д	-1/Л/В/П	+1/Л/М/Д	Наведено планско решење има мању вероватноћу повремених негативних утицаја локалног типа на контаминацију земљишта и очување био и геодиверзитета, који се, уз примену одговарајућих мера прописаних овом СПУ могу у потпуности неутрализовати и ограничити њихова дужина трајања. С друге стране, планско решење имаће позитивне дуготрајне утицаје локалног типа на унапређење квалитета живљења локалног становништва стимулацијом постојећих и развојем нових делатности, у првом реду туризма и алтернативне сеоске економије, уз одговарајуће компензације за њихову реализацију
5. Заштита, презентација и контролисано коришћење акумулације као стабилног водног екосистема и природних добара планираних за заштиту	+2/Л/С/Д				+2/Р/М/Д	+1/Л/М/Д	+2/Л/С/Д	Очекују се већи локални дуготрајни утицаји планског решења на заштиту површинских и подземних вода, заштиту природних добара и заштиту био и геодиверзитета. Већи позитиван утицај на регионалном нивоу планско решење ће имати у домену заштите становника и људског здравља, управо због коришћења акумулације као стабилног водног екосистема
6. Заштита низводног подручја и становништва од поплавног таласа при рушењу бране „Јелашница“			+2/Л/С/Д		+2/Р/С/Д	+1/Л/В/Д	+1/Л/В/Д	Очекивани су већи позитивни утицаји локалног типа на заштиту пољопривредног и шумског земљишта и заштиту био и геодиверзитета и природних добара као и извесни већи позитиван утицај регионалног нивоа распрострањања на заштиту здравља становника

3.2. Кумулативни и синергетски ефекти

У складу са Законом о стратешкој процени (члан 15.) стратешка процена треба да обухвати и процену кумулативних и синергетских ефеката. Значајни ефекти могу настати као резултат интеракције између бројних мањих утицаја постојећих објеката и активности и различитих планираних активности у подручју Просторног плана.

Кумулативни ефекти настају када појединачна секторска решења немају значајан утицај, а неколико индивидуалних ефеката заједно могу да имају значајан ефекат.

Синергетски ефекти настају у интеракцији појединачних утицаја који производе укупни ефекат који је већи од простог збира појединачних утицаја.

Предметном СПУ нису идентификовани значајни кумулативни ни синергетски утицаји који могу настати у интеракцији планираних и постојећих активности на планском подручју.

3.3. Опис смерница за предупређење и смањење негативних и повећање позитивних утицаја на животну средину

Заштита животне средине подразумева поштовање свих општих мера заштите животне средине и природе и прописа утврђених законском регулативом. У том смислу се, на основу анализираних стања животне средине у планском подручју и његовој околини и на основу процењених могућих негативних утицаја, дефинишу мере заштите.

Мере заштите имају за циљ да утицаје на животну средину у оквиру планског подручја сведу у оквиру граница прихватљивости, а са циљем спречавања угрожавања животне средине и здравља људи. Оне служе и да би позитивни утицаји задржали такав тренд. Мере заштите омогућавају развој и спречавају конфликте на датом простору што је у функцији реализације циљева одрживог развоја.

Планска решења не индикују неповољан утицај на наведене елементе и показатеље стања животне средине. Одрживост основне планске намене је условљена очувањем и унапређењем квалитета животне средине у сливу Јелашничке реке, посебно квалитета вода и земљишта. Конкретне мере заштите, односне мере за елиминисање или смањивање утицаја на животну средину приликом изградње објеката и уређења простора у оквиру предвиђених планских намена, утврдиће се у поступку израде пројектне документације, кроз студије утицаја на животну средину или на други начин утврђен у складу са законом. Евентуалне активности на експлоатацији минералних сировина у сливу Јелашничке реке, у оквиру концесионог подручја за истраживање злата и пратећих метала, морају се у потпуности ускладити са мерама санитарне заштите изворишта.

Просторни план препоручује доследну примену мера заштите животне средине прописаних законом, посебно мера забране испуштања загађујућих, опасних и штетних материја у воду и земљиште, одлагања и елиминације отпада, антиерозионе и противпожарне заштите, рекултивације и ремедијације.

У спровођењу просторног плана обавезна је примена мера заштите природних вредности, односно дивљих врста и њихових станишта, предела и геонаслеђа утврђених у складу са Законом о заштити природе.

Планска решења, генерално, не индикују непожељне промене стања еколошки значајних подручја и подручја предвиђених за заштиту у односу на вредности њиховог живог света и предела. Планирани просторни развој основне намене подручја као изворишта водоснабдевања не изазива уништавање и нарушавање дивљих врста и њихових станишта, значајне промене површина под природном и полуприродном вегетацијом, оштећивање морфолошких и хидролошких обележја - међу којима је посебно значајан водопад Дамјаник на Новоселској реци, подстиче традиционалне видове коришћења простора на планском подручју и обезбеђује контролу над процесима и активностима који могу изазвати загађивање животне средине, ерозију земљишта и прекомерно коришћење шума.

Просторним планом се препоручује и стриктно поштовање одредби Закона о заштити културних добара („Службени гласник РС“, бр. 71/94, 52/11-др. закон и 99/11-др. закон) које се односе на услове и мере истраживања, техничке мере и друге радове на културним добрима и њиховој заштићеној околини, као и на местима и објектима за које се претпоставља да имају споменичке/културне вредности. Посебно су значајне обавезе инвеститора и извођача радова. Уколико се у току грађевинских и других радова наиђе на археолошка налазишта и археолошке предмете, извођач радова је дужан да одмах, без одлагања прекине радове и обавести надлежни завод за заштиту споменика културе и да предузме мере да се налаз не уништи и не оштети и да се сачува на месту и у положају у коме је откривен. Инвеститор је дужан да обезбеди средства за истраживање, заштиту, чување, публикавање и излагање добра које ужива претходну заштиту које открије приликом изградње, до предаје добра на чување надлежној установи заштите.

3.3.1 Опште мере заштите

На основу анализе стања животне средине, просторних односа планског подручја са својим окружењем, планираних активности у планском подручју, процењених могућих негативних утицаја на квалитет животне средине и услова надлежних институција, утврђују се следеће мере заштите:

- примена пропозиција Закона о водама ("Службени гласник РС", број 30/10) и подзаконских аката који проистичу из овог закона, а посебно Правилника о начину одређивања и одржавања зона санитарне заштите изворишта водоснабдевања („Службени гласник РС“, број 92/08);
- одржавање и заштита постојећег шумског фонда, пошумљавање проређених и обешумљених површина по правилу аутохтоном дендрофлором;
- одржавање водног режима у шуми тако да се не угрожава опстанак или виталност шуме;
- уређење обала ради антиерозионе заштите и заштите од клизишта и то:
  - ❖ затрављивање, пожбуњавање и пошумљавање приобаља акумулација и водотокова одговарајућим аутохтоним врстама;
  - ❖ мелиорација постојећих и успостављање нових травних површина на стаништима са развијеном ерозијом;

- ❖ формирање "живих" ретензионих појаса садњом одговарајућих жбунастих врста дуж бујичних и ерозијом угрожених водотокова;
- ❖ примена биолошких и техничких радова на превентивној стабилизацији и санацији клизишта, сипара и других појава нестабилности терена;
- уређење корита бујичних водотокова пошумљавањем и везивањем земљишта одговарајућим врстама дендрофлоре и изградњом депонијско-консолидационих објеката различитог капацитета и запремине (преграде, прагови, плетари и сл.);
- обезбеђивање довољне количине слободне воде (биолошки минимум) приликом уређења изворишта вода, ради задовољавања потреба биљног и животињског света у шуми;
- заштита вегетације у ужој и широј зони заштите изворишта забраном и строгом контролом обављања активности (неконтролисано крчење шуме и сл.) које могу подстаћи ерозивне процесе или нарушити водни режим;
- контролисано испирање акумулација или испуштање доњих слојева воде у којима долази до нагомилавања муља;
- обезбеђење минимални одрживи проток минимума, са високим квалитетом воде и 100% временске и количинске обезбеђености;
- управљање нивоом водозавхвата из акумулације, у циљу обезбеђења приближно изједначеног нивоа термоклиме водотока пре улива у акумулацију и минималног одрживог протока;
- редовно контролисање спровођења мера санитарне заштите, евидентирање потенцијалних извора загађења изворишта, и организациона и техничка припрема за случај акцидентног загађења;
- рационално коришћење укупних производних потенцијала шума; повећање укупне обраслости и попуњавање недовољно обраслих површина; нега постојећих састојина и интензивирањем шумско-узгојних радова; организовање чувања шуме и форсирање мера превентивне заштите како се не би нарушила биолошка и еколошка стабилност шума; максимално сузбијање бесправне сече; контролисано коришћење шумских плодова и лековитог биља; смањење степена угрожености од пожара на појединим локалитетима (посебно под четинарима);
- антиерозивну заштиту остварити применом биолошких мера (пошумљавање и затрављивање), биотехничких мера (плетери и зидићи против спирања) и техничких мера (габионске преграде и прагови у циљу стабилизације терена и заустављања вученог наноса) на површинама и локалитетима које угрожава средња, експесивна и јака ерозија, посебно на странама долина Новоселске и Радоњске реке у средњем и горњем делу слива Јелашнице. Потребно је планирати ревитализацију полуприродних или природних станишта и вегетације након изградње објекта;
- уништавање и уклањање вегетације избећи или свести на најмању могућу меру, како би се избегла појава интензивнијих процеса ерозије. По завршетку радова обавезно је успостављање биљног покривача (култивација терена) на свим угроженим местима, применом аутохтоних врста, односно таквих врста које су биолошки постојане у датим климатским условима. Уношење алохтоних врста је забрањено;
- планирање компензационих мера у складу са решењем министарства надлежног за послове заштите животне средине а на основу Закона о заштити природе и Правилника о компензационим мерама
- спроводити затрављивање просека на деоницама где је потребно делимично просецање шуме;

- уколико се у току спровођења просторног плана открију, истраже и утврде непокретна културна добра и њихова заштићена околина основне мере заштите су забрана изградње и постављање објеката трајног и привременог карактера који својим изгледом, габаритом, карактером или наменом могу да оштете или униште споменичка својства непокретног културног добра или деградирају изграђене и природне елементе његове заштићене околине, постављање надземних електро и ТТ водова, контејнера, као и депоновање било каквог отпадног материјала на простору или у обухвату заштићене околине непокретног културног добра. При пројектовању траса инфраструктурних система настојати да се максимално очува аутентичност окружења непокретних културних добара;
- уколико се у току спровођења Просторног плана наиђе на геолошка или палеонтолошка документа (фосили, минерали, кристали и др.), која би могла представљати заштићену природну вредност, основне мере заштите су заштита од уништења, оштећивања или крађе;
- планирање и реализација мобилних контејнера за санитарне отпадне воде и чврсти отпад са градилишта
- забрана спуштања отпадних вода насталих услед редовног одржавања опреме и алата у фази изградње у земљиште, површинске и подземне воде
- Код ископа за темеље педолошки вредан површински слој земљишта потребно је посебно одложити и користити за завршну прекривку ископа. Вишак материјала, уколико није педолошки вредан, уклонити са трасе на одговарајућу депонију или локацију коју одреди надлежна комунална служба или власник/корисник земљишта;
- спровођење мера заштите при транспорту и руковању експлозивним средствима
- спровођење мера за санирање локације, уколико приликом извођења грађевинских радова или у току експлоатације дође до хаваријског изливања уља, мазива или горива, односно уколико услед неправилне манипулације нафтом и њеним дериватима, приликом коришћења грађевинских машина и других постројења, прања возила и механизације изван за то предвиђених и уређених места, неадекватно уређеног градилишта и другим активностима које се не спроводе по препорукама техничких мера заштите у току изградње, дође до загађења река и других водотока и околног тла.
- спровођење мера санације и спречавања ширења загађења, мере заштите живог света водотока и мере рекултивације земљишта, заменом и затрављивањем;
- спровођење санације свих деградираних површина (планирање земљишта, затрављивање и сл) и уклањање вишкова грађевинског материјала и опреме, машина и др.

4. СМЕРНИЦЕ ЗА ИЗРАДУ ПРОЦЕНА УТИЦАЈА НА НИЖИМ ХИЈЕРАРХИЈСКИМ НИВОИМА

Према члану 16. Закона о стратешкој процени, Извештај о стратешкој процени садржи разрађене смернице за планове или програме на нижим хијерархијским нивоима које обухватају дефинисање потребе за израдом стратешких процена и процена утицаја пројеката на животну средину, одређују аспекти заштите животне средине и друга питања од значаја за процену утицаја на животну средину планова и програма нижег хијерархијског нивоа.

На основу овог Просторног плана у периоду до 2019. године реализоваће се следећи урбанистички планови, за које је неопходна израда СПУ:

1. План детаљне регулације за подбрански део акумулације „Јелашница“;
2. План детаљне регулације за обилазницу око језера у зони II акумулације;
3. План детаљне регулације за објекте заштите од ерозије у горњем сливу „Јелашница“ дуж притока Јелашнице (односно водотока Новоселска, Радоњска, Гнојишка, и Барисавичка река).

На основу Закона о заштити животне средине (чл. 35. и 36.), Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину, у току имплементације Просторног плана препоручује се израда стратешких процена утицаја на животну средину за наведене урбанистичке планове, уз претходно прибављено мишљење надлежног органа за послове заштите животне средине.

За појединачне пројекте који ће се реализовати у фази имплементације Просторног плана у којем је предвиђена посебна намена, Носилац пројекта је, у складу са чланом 8. Закона о процени утицаја, у обавези да се обрати надлежном органу за послове заштите животне средине са Захтевом о одређивању потребе израде Студије процене утицаја на животну средину, у складу са Законом о заштити животне средине ("Службени гласник РС", бр.135/04, 36/09 и 72/09 – 43/11 – Уставни суд), Законом о процени утицаја на животну средину ("Службени гласник РС", бр. 135/04 и 36/09), Правилником о садржини студије о процени утицаја на животну средину ("Службени гласник РС", бр. 69/2005), и Уредбом о утврђивању Листе пројекта за које је обавезна процена утицаја и Листе пројеката за које се може захтевати процена утицаја на животну средину ("Службени гласник РС", бр. 114/08).

5. ПРОГРАМ ПРАЋЕЊА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ТОКУ СПРОВОЂЕЊА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА

Успостављање ефикасног мониторинга предуслов је остваривања циљева у области заштите природе и животне средине, односно циљева СПУ и представља један од основних приоритета имплементације Просторног плана.

Специфичност Просторног плана и посебним намена које су у фокусу планске разраде условило је специфичност предложеног мониторинга. У том контексту, са аспекта заштите животне средине од посебног значаја је праћење спровођења смерница за заштиту животне средине, посебно у делу који се односи на заштиту вода сливног подручја акумулације "Јелашница".

Праћење квалитета воде обезбедиће се:

- редовним, дневним праћењем квалитета сирове воде на улазу у водозахватни објекат;
- месечним праћењем квалитативних параметара воде на улазу и излазу из акумулације и на три профила у језеру на различитим дубинама и на дну језера;
- месечним испитивањем биолошких одлика фитопланктона, зоопланктона и фауне дна акумулације, а по потреби и на притокама;
- сезонским испитивањем биотичких и абиотичких одлика језерског муља; и
- сезонским испитивањем ихтиофауне.

Праћење промена стања животне средине обезбедиће се:

- постављањем метеоролошке и био-мониторинг станице у близини акумулације;
- контролом и праћењем свих осталих биотичких и абиотичких параметара значајних за процену и предвиђање стања животне средине и то:
  - ❖ ревитализованих и рекултивисаних земљишта;
  - ❖ постојећег шумског фонда, пошумљених и затрављених шумских земљишта;
  - ❖ промена флористичко-вегетационог склопа у ужој зони заштите акумулације;
- контролом утицаја постојећих и планираних активности на подручју акумулације (порибљавање, спортски риболов, акватуризам и др.) и слива (саобраћај, туризам и др.) на квалитет животне средине;
- контролом комуналних објеката и одржавањем комуналне хигијене;
- контролом и квантификавањем ерозионе продукције и проноса наноса, односно количине наноса који доспева до акумулације; и
- контролом и праћењем биотичких и абиотичких промена у водном систему низводно од акумулације и, зависно од ситуације.

Мониторинг основних чинилаца животне средине и природе спроводити у складу са релевантном законском регулативом. Све наведене параметре потребно је пратити у односу на индикаторе дате према рецепторима животне средине који су дефинисани и презентовани у табели 2.1. и у складу са законским и подзаконским актима за одређене аспекте животне средине, а посебно у складу са Правилником о Националној листи

индикатора заштите животне средине („Службени гласник Републике Србије“, бр. 37/2011).

Мере заштите у фази експлоатације акумулације, као и праћење стања животне средине ближе се утврђују проценом утицаја објеката и радова на животну средину као и планом о проглашењу ерозионих подручја и планом одбране од бујичних поплава.

6. ПРИКАЗ КОРИШЋЕНЕ МЕТОДОЛОГИЈЕ

Намена СПУ је да олакша благовремено и систематично разматрање могућих утицаја на животну средину на нивоу стратешког доношења одлука о плановима и програмима уважавајући принципе одрживог развоја.

СПУ је добила на значају доношењем ЕУ Директиве 2001/42/ЕС о процени еколошких ефеката планова и програма (са применом од 2004. године), а код нас доношењем Закона о стратешкој процени (са применом од 2005. године).

Будући да су досадашња искуства недовољна у примени СПУ предстоји решавање бројних проблема. У досадашњој пракси стратешке процене планова присутна су два приступа:

(1) **технички**: који представља проширење методологије процене утицаја пројеката на планове и програме где није проблем применити принципе за ЕИА јер се ради од плановима малог просторног обухвата где не постоји сложена интеракција између планских решења и концепција, и

(2) **планерски**: који захтева битно другачију методологију из следећих разлога:

- планови су знатно сложенији од пројеката, баве се стратешким питањима и имају мање детаљних информација о животnoj средини и о процесима и пројектима који ће се реализовати у планском подручју, због чега је тешко сагледати утицаје који ће настати разрадом планског документа на нижим хијерархијским нивоима планирања,
- планови се заснивају на концепту одрживог развоја и у већој мери поред еколошких, обухватају друштвена/социјална и економска питања,
- због комплексности структура и процеса, као и кумулативних и синергетских ефеката у планском подручју нису примењиве софистициране симулационе математичке методе,
- при доношењу одлука већи је утицај заинтересованих страна и нарочито јавности, због чега примењене методе и резултати процене морају бити разумљиви учесницима процеса процене и јасно и једноставно приказани.

Због наведених разлога у пракси стратешке процене користе се најчешће експертске методе као што су: контролне листе и упитници, матрице, мултикритеријална анализа, просторна анализа, SWOT анализа, Делфи метода, оцењивање еколошког капацитета, анализа ланца узрочно-последичних веза, процена повредивости, процена ризика, итд.

Као резултанта примене било које методе појављују се матрице којима се испитују промене које би изазвала имплементација плана/програма и изабраних варијанти. Матрице се формирају успостављањем односа између циљева плана, планских решења и циљева стратешке процене којима су одређени припадајући/одговарајући индикатори.

Специфичности конкретних услова који се односе на предметно истраживање огледају се у чињеницама да се оно ради као СПУ са циљем да се истраже циљеви Просторног

плана и дефинишу карактеристике могућих негативних утицаја и дефинишу смернице за свођење негативних утицаја у границе прихватљивости.

Садржај стратешке процене утицаја на животну средину, а донекле и основни методолошки приступ дефинисани су Законом о стратешкој процени утицаја на животну средину и Законом о заштити животне средине.

За израду предметне СПУ примењена је методологија процене која је у Србији развијана и допуњавана у последњих 15 година и која је у сагласности са новијим приступима и упутствима за израду стратешке процене у Европској унији ^{3, 4, 5}.

Примењена је методологија за квалитативну експертску евалуацију и метод развијен у оквиру научног пројекта који је у периоду од 2005. до 2007. године финансирао Министарство за науку и заштиту животне средине Републике Србије, под називом "Методe за стратешку процену животне средине у планирању просторног развоја логистичких басена" (пројекат је радио Институт за архитектуру и урбанизам Србије из Београда).

Као основа за развој овог модела послужиле су методе које су потврдиле своју вредност у земљама Европске уније.

Примењена методологија заснована је на мултикритеријумском експертском квалитативном вредновању еколошких, социјалних и економских аспеката развоја у простору на који се односи Просторни план, непосредном и ширем окружењу, као основе за валоризацију простора за даљи одрживи развој.

У смислу општих методолошких начела, СПУ је урађена тако што су претходно дефинисани: полазни програмски елементи (садржај и циљеви Просторног плана), полазне основе, постојеће стање животне средине. Битан део истраживања је посвећен:

- квалитативном одређивању могућих утицаја планираних активности на основне чиниоце животне средине који су послужили и као основни индикатори у овом истраживању,
- анализи стратешких одредница на основу којих се дефинишу еколошке смернице за имплементацију Просторног плана, тј. за утврђивање еколошке валоризације простора за даљи развој.

Примењен приступ потврдио је своју вредност у изради преко четрдесет урађених и усвојених СПУ у земљи и иностранству за различите хијерархијске нивое планирања, а неки од резултата приказани су у врхунским међународним научним часописима (*Renewable Energy Journal, Waste Management Journal, Environmental Engineering and Management Journal* и др.).

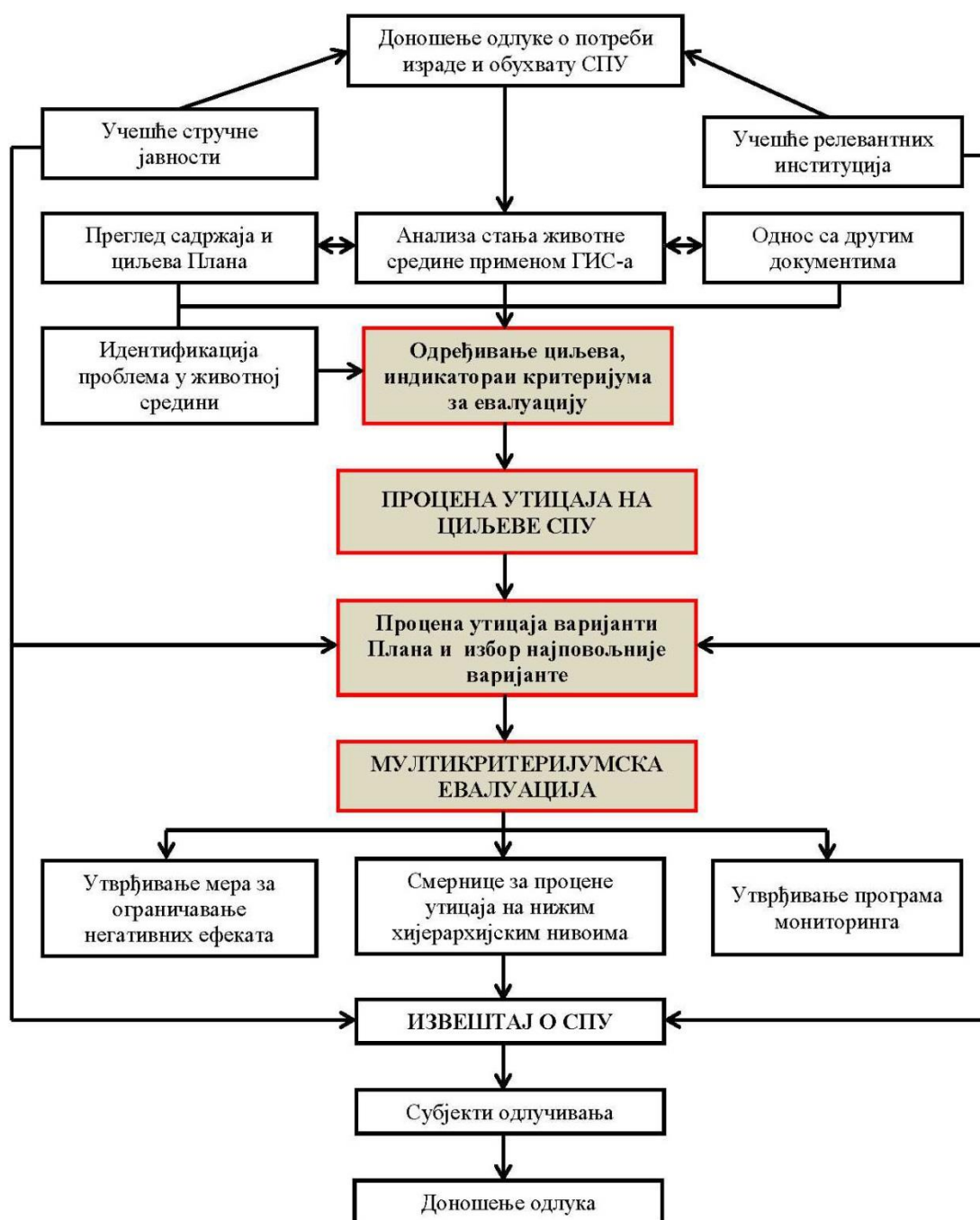
---

³ A Source Book on Strategic Environmental Assessment of Transport Infrastructure Plans and Programs, European Commission DG TREN, Brussels, October 2005

⁴ A Practical Guide to the Strategic Environmental Assessment Directive, Office of the Deputy Prime Minister, London, UK, September 2005

⁵ James E., O. Venn, P. Tomilson, Review of Predictive Techniques for the Aggregates Planning Sector, TRL Limited, Berkshire, UK, March 2004

Слика 6.1. Процедурални оквир и методологија израде СПУ

Проблем у анализи стања је представљала чињеница да за простор који је у обухвату Просторног плана нису рађена циљна мерења квалитета основних чинилаца животне средине с обзиром да на овом простору није успостављен информациони систем о животној средини, али ни о простору уопште, као ни систем показатеља (индикатора) за оцену стања животне средине.

Основ са израду предметне СПУ представљао је Нацрт Просторног плана и прикупљени и ажурирани расположиви подаци о стању животне средине на ширем подручју.

7. ПРИКАЗ НАЧИНА ОДЛУЧИВАЊА

Због значаја могућих негативних и позитивних утицаја предложеног Просторног плана животну средину, здравље људи, социјални и економски статус локалних заједница нарочито је важно адекватно и "транспарентно" укључивање заинтересованих страна (инвеститора, надлежних државних органа, локалних управа, невладиних организација и становништва) у процес доношења одлука по питањима заштите животне средине на вишем нивоу од досадашње праксе формалног организовања јавне расправе о предлогу Просторног плана.

Члан 18. Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину дефинише учешће заинтересованих органа и организација, који могу да дају своје мишљење у року од 30 дана.

Пре упућивања захтева за добијање сагласности на Извештај о стратешкој процени, орган надлежан за припрему плана/програма обезбеђује учешће јавности у разматрању Извештаја о стратешкој процени (члан 19). Орган надлежан за припрему плана/програма обавештава јавност о начину и роковима увида у садржину извештаја и достављање мишљења, као и времену и месту одржавања јавне расправе у складу са законом којим се уређује поступак доношења плана/програма.

Учешће надлежних органа и организација обезбеђује се писменим путем и путем презентација и консултација у свим фазама израде и разматрања стратешке процене. Учешће заинтересоване јавности и невладиних организација обезбеђује се путем средстава јавног информисања и у оквиру јавног излагања.

Орган надлежан за припрему плана/програма израђује Извештај о учешћу заинтересованих органа и организација и јавности који садржи сва мишљења о СПУ, као и мишљења изјављених у току јавног увида и јавне расправе. Извештај о СПУ доставља се заједно са извештајем о стручним мишљењима и јавној расправи органу надлежном за заштиту животне средине на оцењивање. Оцењивање се врши према критеријумима из прилога II Закона. На основу ове оцене орган надлежан за заштиту животне средине даје своју сагласност на извештај о СПУ у року од 30 дана од дана пријема захтева за оцењивање.

После прикупљања и обраде свих мишљења орган надлежан за припрему плана/програма доставља предлог Просторног плана заједно са извештајем о СПУ надлежном органу на одлучивање.

8. ПРИКАЗ ЗАКЉУЧАКА ИЗВЕШТАЈА О СТРАТЕШКОЈ ПРОЦЕНИ УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

Стратешка процена утицаја на животну средину је процес који треба да интегрише циљеве и принципе одрживог развоја у Просторни план. Стратешком проценом утицаја на животну средину изворишта водоснабдевања „Јелашница” анализирано је постојеће стање животне средине, значај и карактеристике Просторног плана, карактеристике утицаја планираних решења и друга питања и проблеми заштите животне средине у складу са критеријумима за одређивање могућих значајних утицаја на животну средину. У том процесу доминантно је примењен планерски приступ који сагледава трендове који могу настати као резултат планираних активности.

У изради СПУ је примењен методолошки приступ базиран на дефинисању циљева и индикатора одрживог развоја и више критеријумској квалитативној евалуацији планираних решења у односу на дефинисане циљеве СПУ и припадајуће индикаторе. У оквиру СПУ дефинисано је 7 циљева и 11 припадајућих индикатора за оцену планских решења. У процес више критеријумског вредновања укључено је 6 планских решења која су дефинисана Просторним планом по микролокалитетима за посебну намену, а које су вреднована по основу следећих група критеријума:

- величине утицаја,
- просторних размера могућих утицаја,
- вероватноће утицаја и
- учесталости утицаја.

Формиране су матрице у којима је извршена вишекритеријумска евалуација и на тај начин су добијени резултати приказани на једноставан и разумљив начин, а резултати вредновања указали су на чињеницу да имплементација Просторног плана не имплицира значајне негативне утицаје на циљеве СПУ, а да се одређени негативни утицаји могу минимизирати одговорним планирањем и пројектовањем.

Као најзначајнији проблем на планском подручју, ван зоне заштите акумулације представљају флотацијско јаловиште Грот, 7 несанитарних депонија у сеоским насељима, као и зоне ексцесивне ерозије. Наведени проблеми, иако ван зоне посебних намена директно и индиректно имати мање озбиљне негативне ефекте на здравље становништва и животну средину, који се уз примену мера датих овом СПУ могу неутрализовати у мањој или већој мери.

Остали идентификовани негативни утицаји су локалног карактера и односе се доминантно на интервенције у току реализације/изградње планских решења на одређеним микролокалитетима предвиђеним за посебне намене. Остатак простора (ван подручја посебне намене) у обухвату Просторног плана није био предмет планских интервенција нити СПУ и уређиваће се у складу са пропозицијама донетих просторних планова јединица локалних самоуправа, урбанистичким плановима и просторним плановима вишег реда.

Закључак

Имајући у виду карактеристике, вероватноћу и просторну дисперзију могућих утицаја планских решења на животну средину, као и смернице за заштиту животне средине,

може се закључити да Просторни план и СПУ дају решења која су добра претпоставка за заштиту животне средине и здравља становништва на микролокалитетима који су предвиђени за посебну намену. Доношењем Просторног плана обезбедиће се: планско коришћење акумулације „Јелашница“, заштита и уређење сливног подручја; унапређење инфраструктурне и комуналне опремљености; унапређење квалитета живљења локалног становништва стимулацијом постојећих и развојем нових делатности, у првом реду туризма и алтернативне сеоске економије, уз одговарајуће компензације, како за њихову реализацију, тако и за спровођење мера заштите простора и изворишта вода; задовољење спортско-рекреативних потреба урбаног становништва из окружења и смернице за институционално-организациону и управно-контролну подршку коришћењу и заштити акумулације.

Због тога се Просторни план по основу утицаја на животну средину може сматрати у целости прихватљивим.

ГРАФИЧКИ ПРИЛОГ